

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

**на тему: «КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0122-з
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»
К. В. Полявка

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти, к. пед. н., доц. _____ О. О. Самсонова

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти, к. пед. н., доц. _____ А. Ф. Курінна

Запоріжжя
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»
Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«_____» _____ 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Полявці Катерині Вікторівні

1. Тема роботи: «Казкотерапія як засіб формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку»
Керівник роботи: Самсонова Олена Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
затверджена наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 року № 1504-с

2. Строк подання студентом роботи: 30.11.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): проаналізувати наукову літературу, нормативно-правові документи, досвід педагогічної діяльності з метою створення ґрунтовної документальної бази подальшого дослідження; роз'яснити поняття «казкотерапія»; проаналізувати особливості мовлення дітей 6-го року життя; проаналізувати методи і прийоми казкотерапії для роботи зі старшими дошкільниками; визначити вплив використання засобу казкотерапії в освітньому процесі ЗДО на формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

5. Перелік графічного матеріалу: –

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Самсонова О. О.	03.10.22 р.	03.10.22 р.
Розділ 1	Самсонова О. О.	07.11.22 р.	07.11.22 р.
Розділ 2	Самсонова О. О.	21.03.23 р.	21.03.23 р.
Висновки	Самсонова О. О.	05.09.23 р.	05.09.23 р.
Додатки	Самсонова О. О.	20.09.23 р.	20.09.23 р.

7. Дата видачі завдання: 03.10.22 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень-листопад	виконано
2	Написання вступу	листопад	виконано
3	Написання першого розділу	грудень-березень	виконано
4	Написання другого розділу	квітень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ К. В. Полявка
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ О. О. Самсонова
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т. В. Турбар
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 55 с., 42 джерела, 12 додатків.

Мета дослідження: обґрунтувати вплив використання засобу казкотерапії в освітньому процесі ЗДО на формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: розвиток комунікативної компетентності дитини старшого дошкільного віку

Предмет дослідження: вплив використання засобів казкотерапії на розвиток комунікативних здібностей дитини старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел із теми дослідження, аналіз науково-методичної літератури, спостереження за проведенням занять, констатувальний, формувальний і контрольний види педагогічного експерименту.

Теоретичне значення: обґрунтовано та експериментально доведено можливість розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку за допомогою казкотерапії; виділено педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності.

Практичне значення: узагальнення матеріалу щодо впливу використання засобу казкотерапії на розвиток комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку; впровадження казкотерапії в освітній процес ЗДО.

Галузь використання: заклади освіти.

КАЗКОТЕРАПІЯ, КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ,
КОМУНІКАТИВНІ ЗНАННЯ, КОМУНІКАТИВНІ ВМІННЯ,
КОМУНІКАТИВНІ ЗДІБНОСТІ

SUMMARY

Polyavka K. V. Fairytale Therapy as a Means of Forming Communicative Competence of Older Preschool Children

The structure of the work: the work consists of a title page, work tasks, abstract, summary, introduction, the main part, which contains two sections, conclusions, a list of used sources and appendices. The total number of pages is 55.

Language formation of preschool children is quite relevant, since the level of language development of preschool children determines the level of formation of children's social-cognitive achievements, expressive skills and the ability to acquire other knowledge.

The purpose of the study: to substantiate the impact of using the medium of fairy-tale therapy in the educational process of preschool education on the formation of communicative competence of older preschool children.

Objectives of the study:

- 1) explain the concept of "fairytale therapy";
- 2) to analyze the peculiarities of the speech of children of the 6th year of life;
- 3) to determine the influence of the use of fairy-tale therapy in the educational process of preschool education on the formation of communicative competence of older preschool children.

The object is the development of the communicative competence of a child of older preschool age.

The subject is the influence of the use of fairy-tale therapy on the development of communicative abilities of a child of older preschool age.

In the first part, the state of the investigated problem in pedagogical theory was studied; the meaning of the concept of "communicative competence" was clarified, the scientific literature on the topic was analyzed.

In the second part, fairy-tale therapy was considered as a means of developing children's speech, the influence of fairy-tale therapy on the formation of

communicative competence of preschoolers was substantiated. We suggest using the selected methods and methods of working with fairy-tale therapy in the educational process with children of older preschool age for the purpose of speech development

Theoretical and practical significance of the work: generalization of the material on the influence of using the medium of fairy-tale therapy on the development of communicative competence of older preschool children; implementation of fairy-tale therapy in the educational process of primary education.

Key words: fairy tale therapy, communicative competence, communicative knowledge, communicative skills, communicative abilities.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Аналіз теоретичних і практичних засад формування комунікативної компетентності старших дошкільників.....	11
1.1. Сучасні погляди на проблему розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.....	11
1.2. Особливості формування комунікативної компетентності дітей 6-го року життя.....	20
1.3 Казкотерапія як засіб розвитку мовлення.....	25
Розділ 2. Методичні рекомендації з формування комунікативної компетентності дітей 6-го року життя за допомогою казкотерапії.....	30
2.1. Методика роботи з українською народною казкою в дошкільному закладі.....	30
2.2. Методи і прийоми казкотерапії у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.....	37
2.3. Практичне використання казок для формування комунікативної компетентності старших дошкільників.....	48
Висновки.....	54
Список використаних джерел.....	56
Додатки.....	60

ВСТУП

Центральною фігурою освітнього процесу є дитина – мовленнєва особистість. Перед вихователями ЗДО стоять важливі завдання: прищепити дитині любов до слова, навчити її правильно, красиво і влучно висловлюватися, обґрунтовувати власну думку. У Законі України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти чітко визначено, що в умовах оновлення суспільства, відродження національної культури важливо орієнтуватися на всебічний і творчий розвиток особистості, який є світоглядною засадою сучасної освіти. Зазначені документи вказують на важливість вирішення завдань мовленнєвого розвитку дитини як засобу формування її духовності, національної свідомості, морально-естетичних ідеалів тощо.

Формування мовленнєвої і комунікативної компетентності дітей дошкільного віку є досить актуальним, оскільки рівень мовного розвитку дітей дошкільного віку визначає рівень сформованості у дітей соціально-пізнавальних досягнень, здатність здобувати інші знання. Для вирішення подібних проблем мовленнєвої діяльності дітей необхідно систематизувати їх щоденне спілкування з дорослими та однолітками, інтегрувати в різноманітні види діяльності.

Освітній напрям Базового компонента «Мовлення дитини» передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях. Зазначається, що оволодіння мовою як засобом пізнання і способом специфічно людського спілкування є найвагомішим досягненням дошкільного дитинства. У цей період необхідно максимально розкрити і розвинути ті якості дитини, які найбільш природно і завчасно піддаються педагогічному впливові та позитивно впливають на формування її мовленнєвих умінь. Насамперед це стосується розвитку образного мислення, яке використовується при розв'язанні різноманітних

розумових і комунікативних задач, та розвитку уяви, завдяки якій у дитини формується здатність до створення нових образів, ситуацій, висловлювань тощо.

Педагоги закладів дошкільної освіти активно займаються пошуком сучасних педагогічних методів, що здатні вирішувати навчально-мовленнєві задачі через активізацію різноманітних психічних процесів у дошкільників, за допомогою використання нетрадиційних технік та прийомів. Ефективним засобом формування мовних здібностей дітей дошкільного віку є казка, яка має особливу цінність, оскільки містить в собі весь комплекс способів висловлювання українською мовою.

Особливості процесу використання казок в освітньому процесі ЗДО досліджувався багатьма вченими. Серед них: Т. Зінкевич-Євстигнєєва, С. Черняєва, О. Гнездилов, Р. Ткач, І. Вачков та інші. Проблему формування мовної компетенції дошкільників розглянуто у дослідженнях: А. Богуш, Л. Варзацька, М. Вашуленко, С. Караман, В. Карасик, Ю. Караулов, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентиліук та ін.

Мета: обґрунтувати вплив використання засобу казкотерапії в освітньому процесі ЗДО на формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Роз'яснити поняття «казкотерапія».
2. Проаналізувати особливості мовлення дітей 6-го року життя.
3. Визначити вплив використання засобу казкотерапії в освітньому процесі ЗДО на формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – розвиток комунікативної компетентності дитини старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – вплив використання засобів казкотерапії на розвиток комунікативних здібностей дитини старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел із теми дослідження, аналіз

науково-методичної літератури, спостереження за проведенням занять, констатувальний, формувальний і контрольний види педагогічного експерименту.

Теоретичне значення: обґрунтовано та експериментально доведено можливість розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку за допомогою казкотерапії; виділено педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності.

Практичне значення: узагальнення матеріалу щодо впливу використання засобу казкотерапії на розвиток комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку; впровадження казкотерапії в освітній процес ЗДО.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Сучасні погляди на проблему розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку

Мовленнєвий розвиток дітей є одним з головних факторів формування особистості дошкільника. Якість розвитку в цій сфері визначає міру сформованості у дітей пізнавальних і соціальних мотивацій, потреб та інтересів, знань, умінь і навичок, які є основою культури особистості. Зародження рідної мови починається з родини, тата й мами, та родичів і у ранньому дитинстві і продовжує вдосконалюватись у дошкільному, шкільному віці та протягом усього життя.

Рідна наша мова є основою виховання та навчання дошкільників. Оволодіння нею як пізнавальним засобом спілкування є найважливішим досягненням дошкільнят. Адже психофізіологічні дослідження показують, що дошкільний вік є найбільш сприятливим періодом для оволодінню рідною мовою. До п'яти років діти засвоюють систему вимови рідної мови та усвідомлюють структуру вимови слів (Д. Ельконін). До чотирьох та п'яти років вивчають відмінкові закінчення та основні граматичні форми (О. Гвоздев), а з п'яти років оволодівають монологічним мовленням (С. Рубінштейн). Якщо з яких-небудь причин діти не можуть повноцінно спілкуватися в період до шкільного віку, це критично відобразиться на їх подальшому мовному та інтелектуальному розвитку [4, с. 19].

Порушення мовлення можуть негативно впливати на весь психологічний розвиток дитини, на її діяльність і поведінку. Мовленнєві бар'єри та обмеженість мовленнєвого спілкування впливають на формування особистості дитини, призводять до специфічних характеристик у сфері емоцій та волі,

сприяючи розвитку негативних рис особистості, таких як: сором'язливість, невпевненість, замкнутість, низька самооцінка.

Часто буває, що рівень розвитку дитини та її підготовленість до школи оцінюють за оволодінням елементами граматики в дошкільному віці: скільки букв вона знає, чи вміє читати склади, слова, вміє розпізнавати та копіювати слова, голос тощо. В цей час педагог чи батьки, які готують її до школи, випускають інші навички усного мовлення. Розвиток мови дитини є більш широким поняттям, ніж окремі його компоненти. Тому, працюючи з дітьми дошкільного віку у сфері мовного розвитку, педагоги повинні насамперед звернути увагу на ці найважливіші складові. Від них багато в чому буде залежати успішність шкільного навчання дитини. А успіх шкільного навчання залежить від аудіювання, розуміння, говоріння, читання, письма та інших видів мовленнєвої діяльності [21, с. 56].

Рівень розвитку дитячого мовлення переважно залежить від психофізіологічного розвитку (стану перебігу нервових процесів, розвитку уваги і мислення), стану фонемного аудіювання та мовлення, спілкування з однолітками, цілеспрямованої взаємодії дорослих і дітей. Культура мови залежить не тільки від словникового запасу дитини, а також від способу вимови слів, інтонації, гучності та швидкості. Батькам і педагогам потрібно бути особливо обережними і завжди пам'ятати, що діти їх в усьому копіюють, а найбільше всього у мові [7, с. 10].

А. Богуш вважає, що мовленнєва підготовка дітей до школи включає «оволодіння практичними мовленнєвими навичками, удосконалення комунікативних форм і функцій мовленнєвої дійсності, формування їх свідомості». Термін «мовна здатність» ввів Н. Хомський приблизно в середині ХХ ст. Зміст цього поняття запропонував Д. Слобін, який досліджував психолінгвістичні питання «мовних навичок, знання мови та мовної діяльності», довів, що те, що людина теоретично може сказати і зрозуміти, відрізняється від того, що вона може сказати на практиці в конкретній ситуації. Дослідник Н. Мурашко припустив, що діти дошкільного віку мають

сформовану інтелектуальну діяльність, довільну спрямованість діяльності, здатність усвідомлювати почуте та сказане, значну мотивацію до мовленнєвої діяльності. На кожному віковому етапі накопичені вміння і знання мають орієнтовні показники розвитку особистості. У мовленнєвій діяльності є різниця між мовними здібностями і мовленнєвими здібностями, включаючи лексику, фонетику, граматику, фонетику та комунікацію [10, с. 33].

Мовну здатність А. Богуш трактує як засвоєння й усвідомлення мовних норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці та граматиці, і у повній мірі застосовується до будь-якої сфери людської діяльності в процесі використання конкретної мови. Мовна здатність – це комплексне явище, яке охоплює різноманітні соціальні здібності, знання, уміння, навички та стратегії у мовній поведінці та план успішної діяльності за конкретних комунікативних умов. Це здатність правильно і вчасно використовувати мову (висвітлювати свої думки, побажання, наміри, вимоги), застосовувати вербальні та невербальні (міміка обличчя, жести рук, рухи тіла) засоби мови в конкретних ситуаціях [7, с. 13].

Педагог К. Ушинський вказував, що «рідна мова є фундаментом всякого розумового розвитку і кладезем всіх знань [28, с. 360]».

За словами О. Кононко, діти оволоділи наукою і мистецтвом життя, якщо вони зрозуміли способи засвоєння знань, оволоділи мовленням, способом вивчення мов, накопичили суспільно визнані норми поведінки. І це є основа їхньої життєздатності. Виходячи з цього, правильний розвиток мовлення у дітей завжди був одним із головних питань виховання. Зараз домінуючою метою у процесі вивчення мови дітьми дошкільного віку є мовне виховання особистості [23, с. 136].

Л. Козирева наголошувала на необхідності розвивати рідну мову з найперших кількох років після народження малечі, доки вона відчуває потребу у спілкуванні з іншими людьми. З точки зору мови, особливо в практиці дитячого садка, цей процес повинен бути організований на користь дітей і розвиток їхнього мовлення.

Вивчення мови повинне бути основою всієї системи дошкільної освіти.

Методичний і системний розвиток мови має стати основою розвитку процесу навчання і виховання дітей дошкільного віку. Автор вказує на взаємозв'язок розвитку особистості дітей та їх мовленнєвого розвитку, а також мовлення та мислення, які є основними чинниками соціальних взаємодій людей, що об'єднують різноманітні прояви життя в єдине ціле [12, с. 36].

За словами В. Сухомлинського, розвиток мови є важливою складовою у підготовці дітей до школи. Він запропонував починати розвиток мови та виховувати любов до мови з раннього віку, розробив свою оригінальну методику навчання читання та письма дітей дошкільного віку. За рік до початку системного навчання майбутні учні першого класу брали участь у «Щасливій школі», в якій «Зелений клас» – це казка, розповідь, заснована на спостереженні [9, с. 91].

Отже, мовленнєва компетенція – це здатність правильно використовувати мову (виражати думки, побажання, наміри, вимоги та ін.) на практиці, а також оперувати нею як вербальним, так і невербальним (міміка, рухи, дії) способом. Це багатокомпонентна система з наступними складовими:

- лексика (накопичення певної кількості слів у цій віковій групі та їх доцільне використання, це вживання мовних виразів: прислів'я, приказки, афоризми, метафори, порівняння, антоніми);

- фонетика (правильна вимова, відчуття звуків, їх розуміння, вживання різної інтонації під час мовлення);

- граматики (правильність використання граматичних форм);

- діалог (розуміння тексту, вміння слухати і розповідати, ставити запитання, переказувати);

- спілкування (вміння вести діалог), спілкуватися на різні теми, оволодіння культурою мовленнєвого акту, ініціативність у спілкуванні).

Багато вчених розглядають розвиток мови дошкільнят як засіб формування мовних здібностей. Тому Л. Калмикова трактує мовленнєвий тренінг як особливий процес. Загальномовленнєва підготовка забезпечує формування усного мовлення, комунікативних навичок, розвиток сприйняття й

розуміння мовлення, мовленнєвого досвіду та чуттєвого засвоєння, а спеціальне навчання дає передмову до вивчення мови, тобто попереднє розуміння її символної системи, формування мовних основ, читання і письмо, мовленнєві навички, аналіз мовленнєвих явищ, розвиток свідомого мовлення [18, с. 56].

Загальномовленнєве навчання починається від народження, дошкільного віку до школи. Тобто, йдучи до школи, дитина повинна володіти рідною мовою: володіти її літературними нормами, усним мовленням та культурою спілкування. Спеціальна підготовка, на думку Л. Калмикової, – це мовне (когнітивний рефлекс) і мовленнєве (комунікативний рефлекс) тренування, що забезпечує дослідження комунікативної складової мови – попередній роздум над мовним матеріалом. Від розвитку мови безпосередньо залежить рівень комунікативної компетентності. Спеціальне мовне навчання проводиться лише з п'ятирічного віку. Воно починається з надання дітям базових знань з мови, а закінчується формуванням основних навичок читання та письма, аналізу мовних одиниць і контролюється свідомістю дитини [16, с. 23].

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти мовленнєву підготовку слід розглядати як результат комплексної загальної мовленнєвої підготовки та спеціальної мовної підготовки, що забезпечує формування практичних мовленнєвих навичок, удосконалення стилю спілкування [16, с. 32].

Своєчасність мовного розвитку в закладі дошкільної освіти, на думку Т. Піроженко, залежить від правильно методично сформованих і поданих завдань для найповнішого розкриття потенціалу дитини, що втілюється в дитячій творчій діяльності та комунікативному потенціалі. Без контакту неможливе формування всіх психічних функцій, процесів, особистості людини. Розвиток і вдосконалення мовлення слід розглядати як реакцію на накопичення навичок комунікації. Потенціал до спілкування розуміється як уміння комплексного використання інтерактивних засобів (невербальні засоби, предметна практика) в процесі комунікації [21, с. 25].

Тому для розвитку мови дітей дошкільного віку недостатньо надати різні матеріали. Необхідно окреслити перед дітьми нову мету спілкування, що

вимагає оволодіння та творчого використання нових невербальних засобів мови та взаємодії їх із вербальною формою.

Говорячи про поняття «комунікативна компетентність», у сучасних дослідженнях триває теоретичний аналіз і осмислення даної категорії, відбувається розширення її змістового наповнення. Якщо до недавнього часу досить поширеним було визначення комунікативної компетентності як «сукупності навичок і вмінь, необхідних для ефективного спілкування», то в даний час категорія «комунікативна компетентність» розглядається значно ширше і включає в себе і особистісні аспекти.

І. Черезова під даним поняттям розуміє як здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона виділила складові комунікативної компетентності:

- орієнтування у різних ситуаціях спілкування;
- спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням;
- адекватна орієнтація людини в самій собі;
- готовність і вміння будувати контакти з людьми;
- знання, вміння і навички конструктивного спілкування;
- внутрішні ресурси, необхідні для побудови комунікативної дії [28, с. 361].

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що комунікативна компетентність – здатність дитини до спілкування з однолітками і дорослими у різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки, заявляти про свої наміри і бажання, узгоджувати свої інтереси з іншими, домовлятися, за потреби аргументовано відстоювати свою позицію [3, с. 19].

Отже, комунікативна компетентність являє собою цілісне, інтегроване, психічне утворення, що визначає ефективність спілкування. При спробі виділити структурні компоненти комунікативної компетентності дослідники також не можуть знайти єдиного підходу до даної проблеми.

Проаналізувавши матеріали досліджень, можемо виділити такі структурні компоненти комунікативної компетентності: комунікативні знання, комунікативні уміння і комунікативні здібності.

Комунікативні знання – це знання про те, що таке спілкування, які існують його види, фази, закономірності розвитку. Це знання існування комунікативних методів і прийомів, які їхні можливості та обмеження, яку дію вони надають.

Комунікативні вміння – це володіння складною системою психічних і практичних дій, необхідних для доцільної регуляції діяльності за допомогою наявних знань та навичок.

Комунікативні здібності – це індивідуально-психологічні властивості особистості, що відповідають вимогам комунікативної діяльності і забезпечують її швидке й успішне здійснення.

На думку А. Богуш, мовна компетентність – це засвоєння та усвідомлення мовних норм, що склались у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності у процесі використання певної мови. Це явище є інтегративним, воно охоплює низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій мовної поведінки [10, с. 37].

Мовленнєва компетентність – це вміння свідомо, правильно використовувати мову на практиці (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), користуватися при цьому як мовними, так і позамовними (міміка, жести, рухи), інтонаційними засобами виразності мовлення [10, с. 45].

Мовна і мовленнєва компетентності є фундаментом для розвитку комунікативної компетентності.

Як зазначає А. Арушанова, комунікативна компетентність дитини дошкільного віку є здатністю будувати спілкування за допомогою мови й охоплює дотеоретичні (практичні) знання мови (фонетики, лексики, граматики), уміння формувати і формулювати думки в слові (побудова тексту), мовленнєву взаємодію з партнером (інтерацію).

Мовленнєве спілкування дітей дошкільного віку, як зазначає А. Богуш, відбувається у процесі формування комунікативно-мовленнєвої діяльності. Змістовий бік її розвитку пов'язаний з формуванням когнітивно-комунікативної, орієнтувально-планувальної, організаційно-комунікативної, мовленнєвої, комунікативно-діяльнісної компетентностей [6, с. 67].

Когнітивно-комунікативна компетентність передбачає наявність знань про правила мовленнєвого спілкування у різних життєвих ситуаціях, про особливості взаємодії з дорослими й однолітками, про норми і правила українського мовленнєвого етикету, етичні норми спілкування. Необхідним є володіння стандартизованими формами і виразами мовленнєвого етикету, словниковим запасом на позначення ситуації спілкування, її просторово-часових характеристик, емоційного й фізичного стану учасників спілкування, особистісних якостей і рис характеру людей. Також повинне бути розуміння значень невербальних засобів спілкування: виразу обличчя, пози, жестів.

Орієнтувально-планувальна компетентність – це вміння орієнтуватись у ситуації спілкування (часово-просторових, змістових особливостях, соціальних стосунках), «зчитувати» (розуміння за зовнішнім виглядом, поведінкою) характеристики співрозмовника (стать, вік, соціальна роль, фізичний та емоційний стани, наміри, інтереси), використання ним вербальних і невербальних засобів в умовах комунікативного завдання; вміння враховувати результати орієнтування при плануванні мовленнєвої поведінки, а саме: доборі лексичних засобів, граматичних форм, синтаксичних конструкцій, побудові лаконічного або розгорнутого висловлювання, регулюванні зовнішніх характеристик мовлення (сили голосу, темпу й тону), довільному керуванні невербальними засобами спілкування (вираз обличчя, жести, прийняття пози тощо).

Організаційно-комунікативна компетентність передбачає володіння дітьми вербальними і невербальними прийомами під час мовленнєвого контакту, вміння підтримувати і розгорнути діалог, ввічливо і логічно завершувати спілкування; готовність виявляти ініціативу у спілкуванні з

дорослими й однолітками, вміння знаходити у колі ровесників партнера-співрозмовника, самому пропонувати тему розмови, спрямовувати її у потрібне русло з урахуванням власних і спільних з партнером інтересів; організовувати спілкування у спільних видах діяльності, планувати і коригувати практичну діяльність за допомогою мовленнєвої взаємодії.

Комунікативно-діяльнісна компетентність – це вміння досягати комунікативної мети завдяки комплексному використанню мовленнєвих форм і невербальних засобів, спрямованих на співрозмовника.

А. Богуш розглядає поняття комунікативної компетентності дошкільника у контексті культури мовленнєвого спілкування. Складниками культури мовленнєвого спілкування є культура мовлення, виразність мовлення і мовленнєвий етикет.

Культура мовлення – це володіння нормами літературної мови, адекватність, логічність, багатство, чистота, естетичність, етичність, доречність мовлення.

Виразність – комунікативна якість мовлення, яка забезпечується мовними і немовними засобами виразності і впливає на емоційну сферу співрозмовника.

Мовленнєвий етикет дослідники визначають як особливо значущу характеристику культури мовленнєвого спілкування і розглядають як комплекс вербальної і невербальної форми поведінки, який співвідноситься з тією чи іншою ситуацією і є нормативним для неї [6, с. 112].

Таким чином, нами виділено та проаналізовано основні поняття, які складають основу для подальшого нашого дослідження. Перераховані вище поняття тісно пов'язані між собою та складають своєрідний причиннонаслідковий ряд, що відображає ймовірні відповідні етапи у формуванні комунікативної компетентності старших дошкільників.

1.2. Особливості формування комунікативної компетентності дітей 6-го року життя

Формування комунікативної компетентності у дітей відбувається впродовж усього періоду дошкільного віку. Успішним буде спілкування між дітьми в тому випадку, якщо у дитини будуть сформовані комунікативно-мовленнєві уміння та навички, а саме мовна, мовленнєва та комунікативна компетенції.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволяє нам виділити різні підходи щодо формування комунікативної компетентності у дітей:

- діяльніший підхід (Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, М. Лісіна, С. Рубінштейн,);

- особистісний підхід – комунікативна компетентність як комплекс особистісних якостей (П. Горностай, М. Молоканов, Л. Петровська, Т. Піроженко);

- комунікативна компетентність як установка до діяльності (В. Кузьміна); комунікативна компетентність як здібності особистості (В. Гаркуша, М. Заброцький, К. Платонов).

Діяльнісний підхід – найбільш розповсюджений у сучасних наукових дослідженнях. Він дозволяє розкрити особливості спілкування дітей дошкільників, сформувавши їх комунікативну компетентність.

Зокрема, Л. Виготський зазначав, що джерело психічного розвитку знаходиться не в самій дитині, а в її стосунках з дорослим. Дитина не може жити і розвиватися поза суспільством. Вона постійно включена в суспільні стосунки і чим менша дитина, тим більш соціальною істотою вона є [12, с. 35]. Роль спілкування дитини з дорослим висувається на перший план.

Згідно з позицією Л. Виготського соціальний світ і дорослі, що оточують дитину, є необхідною умовою її людського розвитку. Однак процес зовнішнього впливу розглядався Л. Виготським і його послідовниками як незалежний від взаємостосунків і взаємодії дитини з дорослим. Дорослий

виступає як абстрактний, формальний носій знаків, сенсорних еталонів, інтелектуальних операцій, правил поведінки, тобто як посередник між дитиною і соціумом, а не як жива конкретна людина. Не зважаючи на загальне визнання ролі спілкування з дорослим для психічного розвитку дитини, сам процес спілкування не досліджувався з огляду культурно-історичного підходу [12, с. 37].

Глибшому розумінню діяльнісного підходу до проблеми спілкування і формування особистості допомагає теорія діяльності О. Леонтьєва. В даній теорії автор приділяє важливу роль взаємостосункам між людьми, їх впливу на виникнення, розвиток людської діяльності. Головним атрибутом діяльності, на думку вченого, є предметність. Сам же предмет є лише посередником у міжособистісних стосунках. Ці ж стосунки реалізуються у формі різних видів діяльності, включаючи і комунікативну діяльність, тобто спілкування. Таким чином, стосунки між людьми зводяться до процесів діяльнісного характеру [6, с. 62].

М. Лісіна, спираючись на культурно-історичну концепцію Л. Виготського та теорію діяльності О. Леонтьєва, висуває свою концепцію спрямовану на вивчення спілкування як особливого виду діяльності в дошкільному дитинстві.

Основним чинником у формуванні мовлення дошкільника як засобу спілкування, М. Лісіна виділяє чинник комунікативного характеру, суть якого полягає в тому, що міжіндивідуальна функція мовлення є основоположною у становленні мовлення. Дитина починає розмовляти тільки в ситуації спілкування і тільки за вимогою дорослого партнера. Дослідниця приділяє увагу і когнітивному чиннику у мовленнєвому процесі, коли важливими є узагальнення на основі чуттєвого сприймання ознак для формування змісту перших словесно означених абстракцій. [6, с. 73].

М. Львов вказує на такі чинники розвитку мовлення дошкільника, як потреба у спілкуванні, зразки мовлення, створення мовленнєвого середовища, фактичний матеріал. О. Бодальов чинниками розвитку здатності до спілкування називає: середовище (сприяє формуванню зразка спілкування і поведінки);

потребу у спілкуванні (яка реалізується завдяки необхідності обміну інформацією); діяльність (призводить до розвитку ініціативи у спілкуванні, особливо якщо кожен учасник діяльності володіє певними правами і обов'язками) [6, с. 84].

Т. Піроженко зазначає, що психологічна характеристика комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини відбиває аспекти емоційного, когнітивно-лінгвістичного, творчого розвитку дитини. Вона виділяє такі чинники комунікативно розвитку, як актуалізація особистісних новоутворень – потреб, мотивів до спілкування з дорослими і однолітками, емпатійних якостей, що пронизують комунікативну діяльність дитини в процесі її взаємодії з навколишнім світом; стиль взаємин педагога з вихованцями; усунення авторитарного стилю керівництва.

Дана позиція забезпечує не тільки гуманістичну спрямованість педагогічних дій, але й сприяє розв'язанню психологічних завдань мовного розвитку, а саме формуванню комунікативних ознак, що виявляються в мовній поведінці; організація специфічно дитячих видів діяльності, пов'язаних з комунікацією і які, у свою чергу, забезпечують своєчасний розвиток комунікативних досягнень дитини [12, с. 38].

На думку Т. Піроженко, комунікативний розвиток є передумовою розвитку особистості дитини, періоду засвоєння окультурених людських дій у ході активної взаємодії з дорослими та однолітками. «Цілком зрозуміло, що мовленнєві досягнення дитини як відображення досвіду міжособистісних взаємин віддзеркалюють такі особистісно-значущі психологічні феномени, як статус дитини у сім'ї та групі дітей, ставлення оточуючих до дитини», – зазначає вчена [23, с. 22].

Н. Гулько виділяє дидактичну гру, в основі якої є елементарна лексика дитячого спілкування, як один із ефективних засобів формування комунікативної компетентності. Застосування гри в організації дитячого спілкування сприяє виконанню важливих методичних завдань:

- створення психологічної готовності дітей до спілкування;

- забезпечення природної необхідності багаторазового повторення мовленнєвого матеріалу;

- тренування у виборі потрібного мовленнєвого зразка, що є підготовкою до ситуативної спонтанності спілкування [23, с. 58].

Серед дидактичних ігор автор виділяє творчі ігри, які передбачають формування лексичних та граматичних вмінь, розширення словникового запасу дитини, зв'язного мовлення. Д. Ельконін зазначав, що важливу роль у формуванні в ранньому дитинстві комунікативної компетентності взагалі і мовленнєвої зокрема, відіграє ігрова діяльність. У грі розвиваються комунікативні здібності та мовленнєві уміння дитини; відбувається становлення основ її культури [23 с. 204].

А. Богуш важливою умовою формування комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку вважає створення розвивального мовленнєвого середовища. Ефективність такого середовища можлива за умови активного використання педагогами та батьками української мови в процесі спілкування між собою та з дітьми. Дорослі сприяють розвитку мовлення в усіх формах активності дитини: вони привітно звертаються до неї, пропонують обговорити різні події, плани, стимулюють бажання описати свої життєві враження, отримані емоції в різних видах діяльності [11, с. 125].

Основою розвивального мовленнєвого середовища А. Гончаренко вважає забезпечення доброзичливої атмосфери, де б дитина мала право на мовленнєву активність, на довіру, на помилку та доброзичливе ставлення, оскільки центральною фігурою освітнього процесу є дитина як мовленнєва особистість [23, с. 60].

У дітей старшого дошкільного віку спостерігається прогресивна якісна зміна в мовній поведінці. Вона пов'язана, на думку Т. Піроженко, зі змінами комунікативного характеру, розвитком комунікативних потреб, форм спілкування [23, с. 68].

О. Кононко зазначає, що для того, щоб на етапі дошкільного дитинства закласти основи певної компетентності як особистісної характеристики,

необхідно почати з чіткого визначення змісту цього поняття, усвідомлення своєї відповідальності за наявність чи відсутність у дитини зазначеної властивості, добору ефективних методів її виховання в умовах дошкільного закладу [29, с. 223].

Дослідники зазначають, що ефективність розвитку комунікативної компетентності у дітей забезпечується правильно підбраною технологією педагогічної підтримки і за умови, якщо: педагогічна підтримка визначається як гуманна пріоритетна технологія особистісного розвитку дитини; технологія педагогічної підтримки стимулює комунікативну і ігрову активність дитини, спрямована на прояв піклування про дитину [1, с. 82].

О. Денисенко та Т. Піроженко виділяють рівні, на яких забезпечується комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини: поведінковий, когнітивнолінгвістичний та особистісний.

Особливостями поведінкового рівня є: спрямування уваги на партнера у комунікативному процесі, настанова на реакцію-відповідь; володіння різноманітними невербальними засобами спілкування, вміння налагоджувати міжособистісні контакти.

Когнітивно-лінгвістичний рівень характеризується розумінням просторово-часових ознак ситуації спілкування; усвідомленням емоційного змісту ситуації спілкування; збагачення активного словникового запасу, граматичної правильності мовлення, фонетичним розвитком.

Особистісний рівень включає прагнення до розгорнутості, логічності й зв'язності висловлювання, зміну мовлення відповідно до розвитку ситуації; самооцінку в дії, що визначає стиль комунікативного процесу.

Кінцевою метою роботи з розвитку мовлення в дошкільному закладі є формування комунікативної компетентності, завданнями якої є:

1) розвиток комунікативних здібностей дітей відповідно до кожного вікового періоду: емоційне спілкування з дорослими, з однолітками, ініціативне спілкування із співрозмовником;

2) засвоєння ввічливих форм спілкування, розвиток мовленнєвого етикету;

- 3) формування культури мовлення;
- 4) формування культури спілкування [2, с. 86].

Таким чином, комунікативна компетентність дітей дошкільного віку розвивається в часі і просторі, обумовлена соціальними умовами, індивідуальними особливостями дітей, предметно-практичною діяльністю, організацією освітньої діяльності, специфікою середовища спілкування. Його виховна цінність залежить від змістовної сторони, морального спрямування, широти кола спілкування, оптимальності його структури, різноманітності та гнучкості комунікативних умінь.

1.3. Казкотерапія як засіб розвитку мовлення

Одне із завдань вихователів закладу дошкільної освіти – підтримувати, заохочувати, прищеплювати цікавість до українського слова. Робота над розвитком мовлення дітей – це вдосконалення звуковимови, збагачення звукового запасу, розвиток граматичних умінь, умінь спілкуватися між собою (вести діалог), а також зв'язно, послідовно розповідати про побачене, почуте. Дорослим необхідно виявляти інтерес до розповідей, заохочувати до них дітей. Уміння розповідати дає дитині велике задоволення, поліпшує її настрій, зміцнює впевненість у собі. Діти дуже люблять слухати розповіді не тільки дорослих, але й своїх товаришів. Практика підтверджує, що діти-розповідачі користуються серед своїх товаришів великою повагою.

Навчити дітей розповідати – це важливе завдання вихователів. Уміння зв'язно і послідовно розповідати відіграватиме значну роль у дошкільному навчанні, адже успішно навчатися – це означає вміти послідовно презентувати засвоєні знання, що тісно пов'язані з розвитком логічного мислення. Лише в результаті систематичного, планомірного навчання та вправління діти зможуть навчитися розповідати [40, с. 113].

Словесна творчість – своєрідний пік або результат досить високого рівня розвитку мовлення та уяви. Проте досягнення цієї норми можливе лише за

певних умов: розвитку психічних процесів, перш за все, творчої уяви, розвитку всіх сторін мовлення, багатого життєвого досвіду дитини, спеціально організованого навчання та правильно обраного ефективного засобу розвитку словесної творчості. Старші дошкільнята вже повинні вміти вільно фантазувати, складати різноманітні оповідки, створювати казки за опорними схемами або сюжетними картинками, самостійно вигадувати образи та сюжети. Н. Гавриш, Е. Короткова, Н. Орланова, Є. Тихеева, Є. Фльоріна наголошують на важливості навчання творчого розповідання та називають головні засоби розвитку словесної творчості: природа, фольклор, іграшки, театралізована діяльність, ілюстрації, розвиток поетичного слуху [41, с. 51].

Поряд із цим, одним із найбільш ефективних та доступних засобів розвитку словесної творчості є казка, яка служить зразком побудови зв'язної розповіді, яскравих образів, розвитку літературної мови. Вона активізує дитячу фантазію, спонукає до творчості.

Казкотерапія – це метод, у якому казкова форма застосовується для інтеграції особистості, розвитку її творчих здібностей, удосконалення взаємодії з навколишнім світом [38, с. 63].

Казкотерапія – це найстародавніший засіб підтримки людини за допомогою слова. Як тільки з'явилася мова, одразу ж з'явилися й перші історії. Казкотерапія – це насамперед мова, якою можна вести бесіду з душею людини. Казкотерапія має свої вікові обмеження у процесі роботи з дітьми: дитина повинна мати чіткі уявлення про те, що існує казкова дійсність, яка відрізняється від реального життя. Зазвичай навички такого розрізнення формуються у дитини до 3-4 років, хоча, звісно, у кожному конкретному випадку необхідно враховувати індивідуальні особливості розвитку дитини [40, с. 71].

Слухаючи чи розповідаючи казку, дитина вдається до розповіді, у неї розвивається здатність уявляти і відчувати себе на місці іншого. Саме це й робить казку ефективним розвивальним засобом. Під час казкотерапії діти вчаться творити словесні образи; вигадуючи їх, малюки збільшують свій

образний потенціал – і їх внутрішній світ стає багатшим і цікавішим. Так діти вчаться формувати свою власну думку.

Розмовляючи з дитиною мовою казки через аналогії та метафори, ми не лише створюємо образи, а також викликаємо певні негативні почуття дитини у вигляді казкових образів. Поступово змінюємо цей негатив на позитив – переживання дитини під час цього перетворення теж змінюється, тому що обов'язково у казці є щасливий кінець. Під час гри, перевтілюючись у казкового героя, дитина може спокійно розповісти про свої почуття, думки. Саме під час читання казки діти засвоюють необхідні моделі поведінки, вчаться реагувати на життєві ситуації, підвищують рівень знань про себе й оточуючих, адже казки є для них зрозумілою формою пояснення.

Казки сприяють пізнавальному розвитку дітей, виховують моральні почуття, впливають на уявлення особистості дитини, спрямовуючи розвиток бажань і вчинків малюка. Казки спираються на те найкраще, що вже є у кожної дитини. Саме з казок дитина дізнається, що добро майже завжди перемагає зло, а негативні герої будуть покарані за свої вчинки, і взагалі, що є добром, а що злом [40, с. 51].

Людство із покоління в покоління, передаючи зміст казок, давало відповіді на основні життєво важливі питання, адже історію розвитку взаємин між людьми закладено в сюжетах багатьох казок. Кожній людині для того, щоб розвиватися, необхідно перш за все знати:

- 1) своє походження (Хто я, звідки взявся і яким є мій родовід?);
- 2) про оточуючих (Хто вони – свої та чужі, як їх можна розрізнити? Чого можна навчитись у іншої людини? Як це знадобиться мені в майбутньому?);
- 3) про свій шлях (Як знайти свій шлях? Як ставити свою мету і досягати її?);
- 4) про своїх помічників (Як їх розгледіти і не втратити?);
- 5) про віру і місію (Навіщо я прийшов у цей світ? Якою є моя віра у власні сили? Як зробити світ світлішим, добрішим?) [38, с. 58].

Якщо звернутись до знайомих нам казок, то відразу можна сказати, що їх

герої шукають відповіді саме на такі питання. Відповідно разом із героями кожна людина поповнює свою «життєву скриньку» нормами і правилами поведінки, важливими людськими цінностями.

Казкотерапія сприяє розвитку у дошкільників:

- активності;
- самостійності;
- емоційності;
- творчості;
- зв'язного мовлення.

Казка – це образне зображення життєвих реалій. Дії, що відбуваються в казках, можуть трапитись і в реальному житті, але не в буквальному сенсі. За допомогою казкових сюжетів дошкільники вперше опановують основні життєві принципи, можуть порівняти добрі та погані вчинки. Діти можуть самостійно вирішувати, хто позитивний герой, а хто – негативний. І хоча діти не відразу зможуть це зрозуміти, але саме в дошкільні роки вони отримають перші уявлення завдяки казкам [38, с. 160].

Казкотерапія – це вплив практичної психології на внутрішній світ і дитини, і дорослого. Казкотерапія більше зорієнтована на дітей дошкільного віку тому, що вони ще не здатні оцінити події, які відбуваються в реальному житті, та проаналізувати їх і прийняти самостійне рішення. Дошкільники потребують допомоги дорослих. Але і дорослі не завжди вчасно можуть зрозуміти деякі деякі психологічні потреби дітей, адже не завжди мають відповідь на те, що саме спонукало дитину так вчинити, що вона відчуває.

Під час гри, перевтілюючись у казкового героя, малюк може спокійно розповісти про свої почуття, думки. Саме під час сеансів казкотерапії діти засвоюють необхідні моделі поведінки, вчаться реагувати на життєві ситуації, підвищують рівень знань про себе й оточуючих, тому що казки зрозуміліші їм, якщо порівнювати з поясненнями педагогів та батьків.

Педагоги дошкільних закладів та батьки здебільшого розповідають або читають дітям казки. Але важливо знати те, що казку можна обговорити,

пояснивши незрозуміле, і це згодом допоможе дитині засвоїти уроки, які доведеться роз'язувати самотійно в певний час.

Казкотерапія – це не один окремих сеанс, а копітка робота з певною метою. Вони дають кожній людині, а особливо дитині дошкільного віку те, що необхідно: свободу думок, бажань, дій, почуттів. Казки допомагають дітям і дорослим подолати страхи, невпевненість, допомагають фантазувати, приймати нестандартні рішення та розуміти, що всього можна досягти, якщо є бажання.

Мова казок дуже проста і зрозуміла. Сюжет повністю прозорий, та водночас загадковий, що сприяє активному розвитку уяви дитини. Казковий образ за своєю суттю подібний до образу в дитячій уяві. Крім того, ніякі діти не люблять інструкції, а також не будуть викладати казку безпосередньо. Ось чому казка може «підказати, як найкраще діяти в конкретних ситуаціях». Насиченість дій у казках викликають у дитини постійну зацікавленість. Казка добра ще тим, що не містить нудних суджень. Казки сприяють формуванню у дитини моральних уявлень, адже майже всі діти погоджуються, що вони є позитивною особистістю.

Казки завжди показують, що хороші люди кращі за поганих, і ми повинні прагнути робити добро для інших. Розповідь і подальший переказ казок сприяють розвитку мислення дітей, збагаченню мови. Вдале закінчення історії вселяє оптимізм дитині, як результат вона сповнена впевненості в подоланні різних труднощів. [25, с. 146]

Завдяки казкам діти пізнають навколишній світ не тільки розумом, а й почуттями, не тільки дізнаються, а й реагують на різні дії та явища оточуючого світу, висловлюючи особисте ставлення до добра та зла. Завдяки казкам дорослі можуть допомогти подолати негативні явища у житті дитини.

Казки допомагають формувати основу поведінки та спілкування. Дитячі казки можуть розвивати дитячу фантазію та уяву дитини, а також його творчий потенціал [22, с. 33].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗА ДОПОМОГОЮ КАЗКОТЕРАПІЇ

2.1. Методика роботи з українською народною казкою в дошкільному закладі

Українські казки, а особливо, народні є доступними для дітей з раннього віку, чи у сімейному вихованні, чи у дошкільній освіті. Завдяки різному змісту, сюжету та складу вони є актуальними у всіх вікових групах. Казки, в першу чергу, повинні бути підібрані за віковими особливостями дітей. Дошкільнятам спочатку пропонуються дорослими казки про тварин, тобто «звіриного епосу», тому що вони можуть «сміятися» і «думати», надихати на пізнання природних явищ, навчати допитливості і уваги, і, обов'язково, викличуть цікавість у дітей. «Молода уява і чарівні образи проклятих замків, королів, розбійників, драконів і демонів не тривожать юне чуття в страшних трагедійних пригодах і незрозумілих для дітей відносинами обох полів» [31, с. 199].

Діти дошкільного віку сприймають казку дуже активно. Нам не довелося зустрічати дітей, які повністю пасивні чи байдужі до змісту казок. Зазвичай, слухаючи казки, діти постійно переривають хід розповіді, коментують події, задають питання дорослому, намагаються щось підказати казковим персонажам, допомогти їм в чомусь тощо.

Академік О. Запорожець розповів, як організував драматичну виставу з групою дошкільнят у дитячому театрі: одна група дітей були виконавцями, а інша група – глядачами. У кінці вистави межа між групами дітей, між залом і сценою, зникла, і глядачі вибігли на сцену грати, тому що їх не влаштувала позиція глядачів. «Діти не хочуть і не вміють займати позицію зовнішньої аудиторії в подіях, описаних у казках», – пише автор. «Вона намагалася

втрутитися в хід інциденту і стояла на боці тієї чи іншої людини. Вона намагалася досягти мети позитивної особистості не лише у своїй уяві, а й ефективно», – розповідає О. Запорожець. Діяльність дитини проявляється в тому, що вона може проживати історію персонажа казки, з легкістю займати позицію героя, мати з ним одну думку, жестами імітувати дії героя, битися з недругами і т. д. [28, с. 360].

Образ художнього твору викликає у дітей багато емоцій: переживання, співчуття, радість, захоплення. О. Запорожець звертав увагу на те, що діти не будуть задоволені невизначеністю у казках, коли не знають, який герой «хороший», а який «поганий». Вони намагаються відразу визначити позитивних героїв, прийняти їх позиції, негативно ставляться до так званих «поганих» героїв. Якщо діти не знаходять когось, кого можна звинувачувати в негативних подіях, то навіть неживі предмети можуть потрапити під жорстоку критику, стати «поганими» персонажами. Зрозумілу героїчну поведінку героїв у казках дошкільники порівнюють з особистими діями, своєю поведінкою, і переносять деякі якості персонажа на себе чи своїх однолітків, знайомих. Тобто перенесення прикладу поведінки когось у казці відбувається у своє життя не лише на себе; дитина також критикує поведінку однолітків і порівнює їх з героями казок. Усвідомленою стає симпатія дитини до героїв, моральна оцінка їхньої поведінки [24, с. 38].

Розуміння дитиною значення казки ґрунтується на її внутрішніх переживаннях, думках, що зумовлено емоційним сприйняттям змісту казки. Зовні це проявляється у дитячій міміці, рухах, коментарях, висловлюваннях.

На дошкільному етапі сприйняття казок набуло диференційованих характеристик: у дитини формуються вміння робити елементарний аналіз твору, з'являється вибіркоче відношення до героїв казки. Таким чином послідовно у дитини формується художній та естетичний смак.

Діти дошкільного віку дуже добре розуміють зміст казки, розрізняють добро і зло, проявляють ініціативу стати на бік добра [39, с. 118].

В. Сухомлинський зробив висновок, що виховання дитини має складатися

із розповіді, читання, слухання, театралізації та інсценізації казки. «Казки у дитини виховують почуття любові до рідного краю, бо вони складені народом» [16, с. 10].

У садочку можна проводити різні види казкової діяльності:

- читання (авторських, віршованих) казок;
- розповідання народних казок;
- інсценування вистав та показування казок вихователями;
- драматизація - відтворення знайомих дітям казок;
- сцена – точне і послідовне відтворення змісту казок за допомогою костюмів, різноманітних атрибутів, сценок;
- ігри за мотивами знайомих казок;
- показування казок через проєкційні лампи (слайди);
- переказування казки в телепередачах та фільмах;
- ритмічне декламування розповіді в тон на ритм;
- бесіди, які узагальнюють тему: «Моя найулюбленіша казка», «Завітаємо у гості до казки», «Казка прийшла в гості до дітей»;
- тематичні заняття: «Історія бабусі Марії», «Історія діда Панаса», «У вас казки, у мене бубликів ціла в'язка»; Навчальна гра: «З якої казки походить персонаж?», «Вибери собі малюнок», «Подорож дивовижним світом казки», «Хто зайвий?», «Чий предмет?», «Хто сказав?», «Лист від діда, який розповідає»;
- переказування знайомих дітям казок;
- діалоги на морально-етичні теми казкового змісту;
- самостійне придумування казок дітьми;
- діалог про зміст казкових ілюстрацій та відтворення казкового сюжетного художнього розпису;
- проведення казкового свята в дитячому садку.

Старших дошкільнят (6-7 року життя) продовжують знайомити з чарівними та соціальними казками. Діти вчаться сприймати у казках чудові перетворення, чарівні речі, мовні сентенції, пісні, початки й кінцівки;

розуміють, що казки – це вигадані історії, у них є олюднені тварини та явища природи. Діти у дошкільному віці повинні запам'ятати деякі початки та кінцівки казок, самостійно розповідати знайомі казки та переказувати їх у вільний час, висловлювати ставлення до героїв та оцінювати їх поведінку.

Старші діти-дошкільнята повинні вміти вже самостійно інтерпретувати знайомі казкові сюжети, у іграх-драмах, обирати атрибути, ролі. Діти беруть участь у виставах драматичних гуртків, показують різноманітні театралізовані вистави за мотивами казок, виготовляють з допомогою дорослих костюми, атрибути, декорації.

Перш ніж читати або розповідати дитині казку, потрібно бути дорослому готовим прочитати вголос кілька разів в інтонаційній манері. Щоб вплинути на почуття та переживання дітей під час ознайомлення з художнім твором, вихователю потрібно детально проаналізувати казку та обрати найкращий спосіб вираження читання чи розповіді (інтонація, пауза, логічний акцент), щоб вимова кожного слова, фрази, речення була чіткою та правильно виражена.

Дуже важливими є вміння розповідати казки – це одна із основних вимог до навчання педагогом дітей. Різні оповідачі однієї і тієї ж казки можуть мати різне сприйняття. Без вираження й показу емоцій неможливо розповідати чи читати казки. Вихователь, коли готується до розповіді казки, повинен якнайкраще запам'ятати текст, щоб якісно дослівно передати образні вирази, особливості подачі казки автором чи народом і т. ін. Необхідно визначити, які слова і речення потрібно уточнити і пояснити, а також продумати спосіб, час і місце пояснення. Можна підготувати ілюстровані дитячі книжки чи ілюстрації художників, набір картинок, сам текст казки. Інколи треба підготувати дитину до осмислення твору – його повного змісту, лексичного значення, різних образів. Наприклад, перед тим, як прочитати казку «Козенята і вовк» для дитини, яка живе у міському середовищі, треба врахувати, що вона ніколи не бачила живої кози і не має чітких знань про кіз чи маленьких козенят, вихователям слід ознайомити дитину з твариною: показати відео з життя дорослої тваринки та її дитинчат, дати іграшкову кізоньку (потримати її,

пощупати її ніжки, голову, вушка, ріжки і т. д.).

Щоб дошкільники повноцінно сприймали літературні твори, необхідно створити необхідні умови: розмістити дітей так, щоб вони всі бачили педагога, а вона – їх усіх; дітей можна розташовувати півколом на килимку, або посадити за стіл, обличчям до вихователя, щоб увага малечі була направлена на вихователя.

На заняттях з художньо-мовленнєвої діяльності у дошкільному закладі передбачена така послідовність дій:

1. Початок заняття (вступний діалог, загадки, розповідь).
2. Переказування історії, пояснення незрозумілих слів і виразів, показ ілюстрацій, відео.
3. Бесіда за змістом твору.
4. Формування моральних правил, читання прислів'я, формулювання висновків.

Особливість читання казки визначається такими вимогами: поглиблений аналіз змісту, виявлення напрямку думки, глибоке розуміння стилю творення твору (настрій казки). Казка відрізняється від новели тим, що є більш динамічним і мальовничим твором. Має цікавий початок: «На світі живуть бідні...», «Живуть собі діди й баби...», «Жила-бувала в селі дівчина привітна й ласкава» тощо. У деяких випадках передує прислів'я: «Все на світі станеться, а казки все розповідаються».

Здавна казки були важливим навчальним матеріалом для початку і виховання. Казки розширюють кругозір дітей, сприяють розвитку уяви, допомагають розвивати думки, аналізувати, порівнювати, абстрагувати. Тому мета педагога – викликати цікавість аудиторії, бажання слухати. Задача читача – знайти правильний тон. Зміст та настрій казки повинен бути позитивний. В основному це проявляється у розповіданні про добрих героїв, які борються зі злом та завжди отримують перемогу, тобто казка закінчується добре. Тому тональність читання казок повинна бути весела.

Герої казок, як повідомлялося, здебільшого поділяються на позитивних і

негативних. Різниця між ними може проявлятися у мові безпосереднього діалогу, у їх поведінці, середовищі, в якій вони живуть і діють, у ставленні до них інших персонажів.

Повноцінний літературний розвиток неможливий без осмислення літературного твору дошкільниками, адже у процесі слухання казки дитина розвивається, поринає у світ задумів автора, який реалізує суспільно значущі ідеї та ідеали засобами мови. Тому літературні твори індивідуальні, неповторні, вони не можуть бути алгоритмізовані, тотожні.

Під час ознайомлення з казкою педагог повинен навчати дітей осмисленого сприйняття, навичкам розмірковування над книгою, тобто про життя взагалі. Аналіз твору повинен бути загальним міркуванням вихователя і вихованців. Потім така робота дасть поштовх до самостійного аналізу дитиною прослуханого.

Дошкільнятам не потрібно говорити, що казки вигадані, а не реальні. Якщо діти збираються грати в саду вигаданих казкових героїв, їхнє бажання потрібно підтримувати різними способами. Дошкільники розуміють, що насправді тварини не можуть говорити, робити те, що вміють люди. Але діти не переживають за це, їм дуже цікаво в казці саме те, що тварини живуть і можуть розмовляти зрозумілою їм мовою.

Діти розуміють, що, наприклад, вовки і лисиці насправді разом не живуть, не спілкуються, а в казках вони нерозлучні друзі. Крім тварин у казках зустрічаються ще й природні явища: вітер, мороз, сонце тощо. Діти сприймають це із захопленням. Тому вони інколи вдаються до створення власної фантастичної історії, створюючи свої власні казки про різних тварин і про оточуючі предмети: столи, книги, олівці та ін.

Старші дошкільнята свідомо сприймають закономірність казок, саме тому розрізняють видумане від реальності. Діти розглядають фентезі як життєву гру. Завдяки вигаданому середовищу казка може бути використана як ефективний виховний засіб, оскільки відповідає віковим потребам дітей. Відповідно до законів біологічної генетики, зростання дитини є втіленням історії людства

(Геккель). Тому казкові романи відповідають дитячій вигадливості та фантастичній тенденції [5, с. 112].

Література та народні казки розповідають про добре і погане, як добро перемагає зло. Увагу дітей слід зосереджувати на морально-людських якостях, про які йдеться у творі, а не викривати незвичайне, вигадане у казках.

Окрім розповідей про тварин та природні явища, є також казки про людей. Наприклад, у казці П. Тичини «Кожум'яка» розповідь іде про князя, княгиню і Микиту. Події, які описані у творі, неймовірні. Наприклад, те, що один із персонажів – гігантська змія, свідчить про красу змісту. Важливим є звернути увагу дітей на особливості магічних або героїчних фантастичних історій і на те, чим вони відрізняються від епосів про тварин.

Існують розбіжності в трактуванні суті казки. Це виявляється в тому чи не спотворює вона реальну дійсність. За результатами нашого дослідження атмосфера казки не хибна, а чарівна, таємнича; у творі мистецтва може мати місце художня вигадка. Окрім того, доцільність використання казки можна аргументувати «законом емоційної реальності фантазії»: незалежно від того, чи реальна дійсність, що впливає на людину, а емоції, пов'язані з цим впливом, завжди є реальними.

Головними позитивними персонажами казок часто є герої та благодійники, які наділені незвичайними якостями: надприродною силою, розумом, чуйною натурою, кмітливістю, сміливістю тощо.

На відміну від казок про тварин, казки чарівні мають чудове перетворення: вони сповнені дивовижних речей і істот. Носії добра й справедливості в цих казках можуть подолати будь-яку силу (реальну чи міфічну) (П. Тичини «Кожум'яка»). У казці Б. Лепкого «Про діда, бабу і кривеньку качку» ми спостерігаємо бережливе та доброзичливе ставлення людей до природи. Виходячи зі змісту цієї розповіді, педагог використовує опис цього привабливого середовища для виховання у дітей дошкільного віку дбайливого, ціннісного ставлення до всього живого, оточуючого середовища.

М. Горький має таке цікаве спостереження: «Немає нічого в світі, що не

може бути виховним – немає казок, які не містять матеріалів для «говоріння» і «навчання» [15, с. 94].

Такі характеристики є важливими й у психології та навчанні. Вони допомагають краще зрозуміти й описати інваріанти «казкового світу» – магічний, умовний, змішаний. З урахуванням деталей казку можна представити як вид у навчанні. Щоб допомогти дітям дошкільного віку зрозуміти казку, потрібно допомогти їм зрозуміти майже всі елементи сюжету, як змінилися стосунки між героями та «чарівним світом», можливо, як змінилися герої, їх вчинки.

Широке використання літературних казок у програмі дошкільного закладу зумовлюється тим, що їх зміст викладений у цікавій, доступній для дітей формі. Існує чіткий поділ персонажів на добрих і поганих, сутність вчинків яких є зрозумілою для дітей і дає змогу визначити характеристики кожної дійової особи.

2.2. Методи і прийоми казкотерапії у роботі з дітьми старшого дошкільного віку

Особливістю кожної окремої казки є стиль суттєвої переробки подій, які одержуємо від емоційного сприйняття очочуючого світу. Відрізняються казки чіткістю композиції, характерною подачею окремих елементів твору, їх повторюваністю. На сприйняття твору впливають також схематичність і стислість викладу матеріалу, що в свою чергу полегшує розповідання і слухання. Відповідно, щоб отримати необхідний результат після роботи з допомогою казки, необхідно правильно обрати метод і прийом казкотерапії.

Ми підібрали такі методи роботи з казкою:

Метод «Розповідь і твір казки»

Будь-яке розповідання казки вже терапевтично саме по собі. Краще казку саме розповідати, а не читати, тому що при цьому педагог може спостерігати,

що відбувається в процесі роботи з дитиною.

Педагог і дитина можуть складати казку разом, одночасно драматизуючи її всю або окремі елементи. Дошкільник може складати казку самостійно.

Самостійне придумування продовження казки і її розповідання дитиною дозволяє виявити його непередбачувані емоційні прояви, які зазвичай не проявляються у поведінці дитини, але в той же час відбуваються в ньому.

Згідно Л. Дюссо якщо дитина перериває розповідь і пропонує несподіване закінчення, відповідає швидко, поспіхом, тихим голосом, з ознакою хвилювання на обличчі (почервоніння, блідість, пітливість), виявляє бажання відповідати на питання, випередити події або почати казку спочатку – все це потрібно розглядати як ознаки невротичного стану.

Метод «Малювання казки»

Суть методу полягає в тому, що після розповідання казки, її необхідно намалювати, зліпити або представити у вигляді аплікації. Малюючи або працюючи з кольоровим картоном, пластиліном, дитина втілює все, що його хвилює, свої почуття і роздуми. Таким чином дошкільник звільняється від тривоги або іншого почуття, яке турбувало раніше.

Зображення при цьому не мають значення. Під час появи сильних почуттів у дитини, в її малюнках можуть бути якісь чудовиська, вогонь або переважати темні фарби. Новий малюнок на тему тієї ж казки може бути вже спокійнішим, фарби будуть вже більш світлі, тобто емоції ніби «виливаються» на папір.

Для малювання можна взяти олівці, бажано гуаш, якщо малюєте щось конкретне, акварель, якщо доводиться малювати свої відчуття, емоції. Як вважає Є. Чех абсолютно все, що нас оточує, може бути описано мовою казки.

Метод «Виготовлення ляльок»

У казкотерапії важливий сам процес виготовлення ляльки. На думку Л. Гребенщикової виготовлення ляльки – це, в деякій мірі, медитація, тому що в процесі шиття ляльки відбувається зміна особистості дитини. Крім цього у дітей розвивається дрібна моторика рук, увага, здатність до концентрації. У

процесі виготовлення ляльки відбувається включення у дітей механізмів проєкції, ідентифікації або заміщення, що і дозволяє дійти до певних результатів. З позиції психоаналітичної теорії, ляльки виконують роль тих об'єктів, на які переноситься інстинктивна енергія людини.

З точки зору З. Фрейда вся поведінка людини спрямована на зменшення неусвідомленої напруги.

Виготовлення ляльки прихильники юнгіанського підходу пов'язують з реалізацією самозцілюючих можливостей психіки.

Виготовлення ляльки, маніпулювання нею призводить до усвідомлення проблеми, роздумів над нею і пошуку рішення. Маніпулювання ляльками дозволяє зняти нервову напругу. Тобто дитина, виготовляючи ляльку, продумує детально її образ, зовнішній вигляд і характер, потім виконує цією лялькою якісь дії, розмовляє за неї, таким чином поринає у внутрішній світ героя, проживає життя героя, глибоко розуміє причини і наслідки подій, описаних у казці.

Як вважають ряд психологів, при використанні ляльок або іграшок всі маніпуляції з ними повинні бути відпрацьовані заздалегідь:

- звуки мови слід направляти безпосередньо на дитину;
- дикція повинна бути чіткою з достатньою силою голосу;
- необхідно адаптувати голос (висота, гучність, швидкість) і мову (літературна, розмовна та ін.) до внутрішньої характеристики персонажу;
- всі рухи дорослого повинні відповідати змісту вимовлених реплік, їх інтонації.

За допомогою використання ляльок можна вирішити такі завдання:

1. Проведення психодіагностики.
2. Досягнення емоційної стійкості і саморегуляції.
3. Придбання важливих соціальних навичок, досвіду соціальної взаємодії.
4. Розвиток комунікативних навичок.
5. Розвиток самосвідомості.

6. Розвиток дрібної моторики.
7. Вирішення внутрішніх конфліктів.
8. Профілактика і корекція страхів.
9. Розвиток мовлення.
10. Пошук внутрішніх механізмів опору хворобі.
11. Корекція стосунків у родині.
12. Гендерне виховання.

Метод «Казкотерапевтична діагностика»

Використання ляльок в процесі консультування дозволяє провести психодіагностику дітей. За допомогою певних казок і ляльок можна проводити діагностику тих чи інших проблем дитини.

Для першого знайомства В. Мухіна рекомендує традиційну «прекрасну» ляльку (з великими очима, довгими віями, густими блискучими волоссям, у гарному вбранні). Х. Дж. Джінотт рекомендує для діагностики сімейних відносин використання гнучких гумових ляльок, якими можна рухати.

Для діагностики глибинних проблем у старших дітей і підлітків рекомендується виготовляти ляльку. Для цього можна використовувати ляльку з фольги, розміром 30 на 30 см.

Діагностична бесіда з дитиною може проводитися як в присутності, так і у відсутності батьків. Діагностичний ефект в процесі розповідання казки досягається завдяки тому, що образний світ казок дозволяє дитині ідентифікувати себе з персонажем казки. Діти більше схильні ідентифікувати себе з тваринами, ніж з людьми. Таке припущення виникло завдяки історії маленького Ганса, описаної З. Фрейдом в роботі «Аналіз фобії п'ятирічного хлопчика».

Дитина об'єднує свої думки і переживання з думками і переживаннями героя казки. Пропоновані дитиною відповіді на питання дорослого дозволяють зробити висновок про актуальний емоційний стан дитини та її уявлення з приводу подальшого розвитку подій.

Метод «Пісочна терапія»

Казкотерапія будучи напрямком практичної психології, дає фахівцеві велику свободу для творчості, дозволяє гармонійно інтегрувати і застосовувати техніки інших напрямів психології: психодрами, гештальт-терапії, арт-терапії. Одним з найцікавіших синтезів казкотерапії з арт-терапією є казкова пісочна терапія, яку доцільно використовувати у роботі з дошкільниками. Метод казкової пісочної терапії як один з варіантів казкотерапії допомагає ефективно вирішувати проблеми психологічного розвитку особистості, а також і корекції окремих поведінкових реакцій, може бути застосований не тільки психологами, але і педагогами і вихователями в освітніх цілях. Пісочна терапія може бути використана в роботі дефектологів, соціальних працівників.

Як пише Н. Сакович «В підносі з вологим або сухим піском клієнт має мініатюрні об'єкти і створює картини. Через контакт з піском він наділяє у фізичну форму свої найглибші свідомі і несвідомі думки і почуття. Пісочна терапія спирається на активну уяву і творчу символічну гру, є практичним методом, заснованим на особистому досвіді клієнта. Метод, який може вибудувати міст між несвідомим і свідомим, між раціональним і емоційним, між духовним і фізичним, між невербальним і вербальним [36, с. 601]».

Технології пісочної терапії багатофункціональні. Вони дозволяють психологу одночасно вирішувати завдання діагностики, корекції, розвитку та терапії.

Метод «Кататимного підходу в казку»

Я. Обухов розробив методикау «Кататимного підходу в казку», що поєднує в собі елементи казкотерапії та символдрами. Структура заняття складається з чотирьох фаз:

1. Фаза попередньої бесіди (тривалістю 15-20 хвилин). На цьому етапі дитині пропонують розповісти про свою улюблену казку. Дорослий запитує дитину, коли вона цю казку вперше почула. Від кого вона її почула, як і де це відбувалося; які моменти казки особливо викликали сильні емоції, здивували; як дитина ставився до героїв казки.

2. Фаза релаксації (тривалістю 1-5 хвилин). Дитину прохають закрити очі

і розслабитися. Для цього проводиться вправа для розслаблення.

3. Фаза представлення образу (тривалістю близько 20 хвилин). Дитині пропонується уявити себе всередині казки, про яку вона розповідала під час попередньої бесіди.

4. Фаза обговорення (тривалістю 5-10 хвилин). Проводиться обговорення казки і пропонується намалювати те, що дитина уявляла під час прослуховування і аналізу казки. Малюнок обговорюється на наступній сесії [32, с. 73].

Використання методів казкотерапії дозволяють виховувати культуру мовного спілкування дошкільників. Після роботи з казками можна побачити як дитина будує свої висловлювання, цікаво, образно може розповідати і складати свої історії. Згодом можна оцінювати рівень мовного розвитку дитини і одночасно визначати рівень її розумового, естетичного і емоційного розвитку.

Казка для дитини – це гра, в якій є важливою казкова атмосфера, необхідна для дитини. Результат цієї гри є другорядним.

Ми підібрали такі прийоми казкотерапії:

1. Аналіз казок.

Мета: усвідомлювати, інтерпретувати те, що приховане за кожною казковою ситуацією, за структурою сюжету, за поведінкою героїв. Наприклад, для аналізу обирається відома казка. Після прослуховування казки дітьми їм ставиться запитання:

- Як ви думаєте, про що чи про кого ця казка?
- Хто з героїв вам найбільше сподобався і не сподобався?
- Як ви гадаєте, чому герой вчинив саме так?
- Придумайте, що було б, якби головний герой зробив щось по іншому (не так, як у казці)?
- Як ви вважаєте, якби в казці були тільки хороші герої (або тільки погані герої), то що б змінилося?
- Навіщо в казці є погані та хороші герої?

Запропонована форма роботи застосовується для дітей у віці від 5 років.

Аналіз казок і казкових ситуацій можна проводити індивідуально з дитиною, а також у формі групової дискусії, де кожна дитина висловлює свою думку щодо того, що «зашифровано» в тій чи іншій казковій ситуації.

2. Розповідь казок.

Мета: розвивати фантазію, уяву, здатність до творчої самореалізації, зв'язне мовлення дітей.

Дитині або групі дітей пропонується розповісти казку від першої або від третьої особи. Можна запропонувати дитині розповісти казку від імені інших дійових осіб, які беруть або не беруть участь в казці. Наприклад, як би казку про Колобка розповіла Лисиця, Баба-Яга, Котигорошко тощо.

3. Переписування казок.

Переписування і дописування авторських та народних казок можна застосувати в тому випадку, коли дитині чимось не подобається сюжет, розвиток подій, ситуацій, кінцівка казки тощо.

Переписуючи казку, дописуючи свій кінець або вставляючи необхідні персонажі, дитина сама обирає найбільш відповідний їй внутрішньому стану розвиток подій. У цей же час дитина знаходить той варіант розв'язання ситуацій, що дозволяє їй позбутися внутрішнього напруження – у цьому полягає психокоригувальний сенс переписування казки.

4. Постановка казок за допомогою ляльок.

Мета: удосконалювати і проявляти через ляльку ті емоції, які зазвичай є прихованими.

Працюючи з лялькою, дитина бачить, що кожна її дія зразу відбивається на поведінці ляльки. Це допомагає їй самостійно корегувати свої рухи та дії і робити поведінку ляльки максимально виразною і бажаною.

5. Складання казок.

Мета: виявити внутрішні конфлікти та ускладнення, розвивати мовлення.

Дитина може складати казку, самостійно обираючи тему або за заданою темою, чи першим реченням. Дорослий може на початку повідомити про головних героїв і місце дії. У власній казці дитина пропонує свою проблемну

ситуацію і способи її ров'язання.

Для розвитку дитячої творчості, уяви та фантазії, з метою допомоги дітям, які хочуть побачити казку з іншої сторони, рекомендується взяти до уваги методичні рекомендації виховання за допомогою казки Л. Фесюкової.

Творчий підхід Л. Фесюкової, дозволяє ширше використовувати улюблені казки дітей у різноманітних напрямках.

Методика роботи з казками:

- при нових обставинах, але знайомі герої;
- колаж з багатьох казок;
- казка з лічилкою;
- порятунок у казці;
- фантастичні казки та фантастичні місця.

Загальна робоча схема казок, зроблена Л. Фесюковою, цікава і легка для сприйняття:

1. Назва казки.
2. Моральний урок.
3. Виховання добрих почуттів.
4. Мовна зарядка.
5. Розвиток мислення та уяви.
6. Казка і математика.
7. Казка і екологія.
8. Казка розвиває руки [40, с. 51].

Ця технологія унікальна, та вона розрахована на дітей старшого дошкільного віку. Тому щоб використовувати з молодшими дошкільнятами, її потрібно корегувати. Тож в «словесних виразах» не завжди можна знайти зрозумілі для дітей прислів'я, тому дітям потрібно подати звуконаслідування, чисті голоси, іграшки тощо. Для того, щоб діти могли брати участь у творчій роботі казок (перетворити казкового героя в іншого персонажа, придумати іншу кінцівку чи варіант казки), рекомендується використовувати замітники для відтворення казок. Цю методику слід приймати до уваги в такій черзі:

1. Замінники та казка.
2. Читає казку вихователь, потім дитина інсценує її.
3. Загадуємо частину казки. Вихователь розігрує сценку із казки разом із заміниками, а дитина вже здогадується та розповідає про неї.
4. Показ частини казки та одночасна її розповідь.
5. Загадування нових варіантів казки разом з введенням нових заміників.

Вважаємо за доцільне у роботі з дошкільниками використовувати інноваційні методи роботи з казкою відповідно до технології Л. Фесюкової (додаток А).

З метою розвитку дитячої уяви, застосування власних здібностей, життєвого досвіду (поки що малого) дитини, корисними є пальчикові ігри, інтелектуальна гімнастика, сценічні та драматичні ігри, вправи на емпатію.

Наприклад:

1. «Який предмет? Яка річ? Яке явище?».
2. «Що може бути?».
3. «Порівнюємо».
4. «Що було раніше та що буде згодом?».
5. «Коли це відбувається?».
6. «Порівняй за розміром?».
7. «Впізнай героя казки».
8. «Збери казку по частинам».
9. «Хто ховається в будиночку?».

Педагоги повинні хвалити творчі прояви дитини та уникати негативних коментарів. Крім використання заміників для інтерпретації сюжету, треба також ознайомити дитину з казкою «Коржик» яку обробила О. Пчілка. Лиса не з'їла пиріг, що буде гарною новиною для дитини. Дошкільнятам 6-7 років можна запропонувати замість Колобка використати у виставі капусту, і придумати, наприклад, пісню:

Капуста я зелена,
Сто одежок я маю.

Від усіх, кого я зустріну,

Швидко втікаю.

Діти виконують кроки і повністю можуть повторити сюжет всієї казочки «Колобок». Вихователь пропонує дітям подумати, чи любить лисиця капусту, яка тварина найбільш небезпечна для капусти. Малеча може помінятися лисицею і кроликом, а потім показати нового героя казки – козу.

Спонування дітей до творчого розвитку може привести до іншого закінчення казок. Наприклад, відомий колобок стає розумнішим, не сідає лисиці на язик, а втікає від неї, котиться далі. Задаються питання до дітей: Куди ж він пішов? Що з ним сталося потім? Може, він зміг опинитися в іншій казці чи може на іншій планеті?

Проте без підготовки придумати щось цікаве діти не завжди можуть. Перед тим як дати дітям творче завдання, вихователь має пограти з ними у розвиваючу гру типу «Заплутаність» чи «Фантазія». З такою метою підійде гра «Хаос», у якій діти освоюють техніку створення цікавих зображень, а саме склеюють предмети. Наприклад, що станеться, якщо з'єднати верх і низ зображення Водяного та старухи Баби-Яги. Заохочуючи до творчості, дитина може придумати такого чудового персонажа. Питання до дітей: Що ж він любить робити? Які його переваги чи недоліки? Що сказати замість нього?

З молодшими дітьми з цією ж метою рекомендується використовувати гру «Казковий зоопарк», коли є можливість розрізати картинку реальних і фантастичних звірів навпіл. Наприклад, візьмемо верхню частину зображення корівки та нижню частину ящірки. Як називається ця тварина? Де ця тваринка живе? Що вона їсть? Що робить? З якими тваринками може дружити?

Гра «Фантазія», у якій малюки вчаться складати казки про казкових героїв, які несумісні між собою, допомагає розвивати у дітей допитливість, гнучкість мислення та творчий підхід до прийняття рішень.

Для старших дошкільників вихователі можуть використовувати різні методи, наприклад, складання казки за планом, коли діти за допомогою схематичних зображень розповідають казки.

Спочатку сам вихователь пояснює дошкільнятам, що різні предмети чи подію можна відтворити за допомогою схеми. Дорослі використовують знаки у повсякденному житті, наприклад, дорожні знаки та умовні зображення на схемах ми можемо бачити кожен день. Педагог наводить схематичне зображення дерева, дощу, дівчинки тощо та графічний варіант свого ескізу. За планом пропонує відгадати та розповісти казку.

Уже після того, як малеча засвоїла розповідання за задумом, вона може дещо замінити план знайомої вже казки: переставити знаки та створити новий символ (утворивши таким чином нового казкового героя); уявити собі, як відбуваються зміни в казці.

Можна використовувати такі прості завдання, як написати листи улюбленим героям за допомогою значків, щоб відобразити їхні побажання, написати казку другові за допомогою схематичних знаків або придумати свою унікальну казку і записати її за схемою.

Під час роботи з казками рекомендуються такі прийоми:

1. Аналіз казки.
2. Розповідь історії.
3. Переписування казки.
3. Інсценування казки за допомогою ляльок.
4. Створення казки.
5. Участь вихованців у малюванні за казками.
6. Обговорення поведінки та мотивацію персонажа.
7. Гра в казки.

Щоб казки були прикладом поведінки, треба використовувати їх як байки. Якщо дітей будуть задавати питання про казку та її героїв, це значить, що ефект від казки буде закріплений.

Щоб казка мала виховний ефект на дітей, треба дотримуватися такого порядку:

1. Оберіть персонажа, який близький вашій малечі за віком, статтю та її характером.

2. Опишіть життя персонажа в казковій країні, нехай дитина знайде місце, схоже на його життя.
3. Познайомте героя з проблемною ситуацією, що відповідає реальній ситуації, яку проживає дитина.
4. Головний герой шукає рішення проблеми, показуючи ситуацію з іншого боку.
5. Зробіть висновки разом з дитиною.

2.3. Практичне використання казок для формування комунікативної компетентності старших дошкільників

Для проведення дослідження потрібно обрати групу дітей старшого дошкільного віку, визначити рівень їх комунікативного розвитку.

Перший етап роботи є декларативним. Його мета: визначити рівень сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку за казками.

Наше завдання:

1. Проаналізувати особливості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку.
2. Визначити нормативи та визначити рівень розвитку зв'язного мовлення дошкільнят.
3. Визначити сприятливе розвивальне мовне середовище.

Основними методами дослідження є психологічні та педагогічні спостереження за процесом дошкільної освіти на різних етапах, аналіз планів роботи вихователів, усне опитування, бесіди, спеціальні методи діагностики рівня зв'язного мовлення у дітей 6 років.

Діти старшої групи повинні вже самостійно, зв'язно, послідовно та виразно переказувати тексти, близькі до відомих чи нових творів; відповідно до рекомендацій, передавати образ певного персонажа; робити невеликий творчий

переказ за планами. Діти дошкільного віку також повинні вміти складати оповідання за малюнками та іграшками, планом вихователя, складати розповіді за одним або серією демонстраційних картинок, а також складати розповіді на основі власних різних видів досвіду (про колективні та особистий досвід, цікавий випадок з життя).

Наступним етапом завдання є визначення рівня сформованості зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку. Для вивчення рівня сформованості зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку можна виконати ряд завдань на кшталт:

1. Переказ твору В. Сухомлинського «Лялька під дощем» близько до тексту за запитаннями.
2. Закінчити казку «Хоробрий зайчик» (вихователь починає).
3. Скласти розповідь за сюжетними картинками.
4. Складання твору-опису про свійських тварин з використанням ілюстрацій (додаток Б, В, Г, Д).

Опитування проводиться індивідуально для кожної дитини. У процесі дослідження потрібно дотримуватися таких стандартів: дитина володіє мовними навичками, може активно й самостійно створювати казки та оповідання (повинно бути уявленнями про структуру оповідання), використовуючи різноманітні вирази; при переказі діти правильно передають зміст тексту, чітко відстежуючи його структуру: початок, середину, кінцівку; мають високий рівень словникового запасу; наявна правильна граматики та стилістичні навички – умовні 3 бали.

У переказі оповідань, описів, творів малеча допускає пропуски та логічні помилки, але згодою їх виправляє за допомогою дорослих; виявляє цікавість до мовного спілкування, але не дуже активна у мовленнєвому процесі; складає речення легко, допускає мало граматичних помилок; недостатнє знання мови – умовні 2 бали.

Дитина допускає змістовні та смислові помилки у переказах, та потребує допомоги дорослого при виступі; пропускає структурні компоненти описових

розповідей, власних творів, (казки, оповідання, історії); словниковий запас – бідний; допускає граматичні помилки; мова невиразна – умовний 1 бал.

Оцінка здатності скласти розповіді за серією сюжетних картинок:

1. Правильний порядок малюнків – умовний 1 бал.

2. Неправильний порядок малюнків – 0 балів.

Найвищий бал дитини – 13 балів.

Також ми визначили рівні оцінки відповідей дітей:

Високий рівень (10-13 балів) – розповідь складається з граматично правильних речень, що характеризуються зв'язністю, з використанням різних типів синтаксичних конструкцій; розповідь точно відповідає зображеній ситуації, послідовність зв'язків не переривається, а всі основні зв'язки подані повністю. Між різними частинами події існує причинно-наслідковий зв'язок.

Середній (6-9 балів) – розповідь коротка, складається з простих речень, синтаксична структура неповноцінна, засоби синтаксичної комунікації обмежені, розповідь значною мірою відповідає зображеній ситуації, окремі змістові посилання спотворені або пропущені.

Низький рівень (максимум 5 балів) – розповіді немає або дитина не може самостійно скласти розповідь, проте може скласти кілька неповноцінних речень з допомогою дорослого.

Ми вважаємо, що діти повинні зацікавитися запропонованими завдання та намагатися дати правильну відповідь. Це буде свідчити про те, що у дітей дошкільного віку є певний фундамент для покращення мовленнєвого розвитку.

Також ми вважаємо, що для дітей, розвиток зв'язного мовлення яких знаходиться на низькому рівні, необхідно проводити більш поглиблену, цілеспрямовану та системну роботу з розвитку зв'язного мовлення, шляхом використання казок.

Перед собою ми поставили мету: розробити систему сприяння розвитку зв'язної мови дітей 6-річного віку через казку.

Казки є найпопулярнішими творами серед дітей. Вони дозволяють дітям засвоювати конкретні дитячі теоретичні проблеми про світ, добро і зло в

особливій формі метафори, розв'язувати проблеми, робити прогноз подій, характеризувати власну поведінку на основі міфології – картинки світу. Тому корекційну роботу з дітьми доцільно проводити за допомогою казок.

Основою для розвитку комунікативної компетенції дітей є заняття. Всього визначено 4 заняття, починаючи з ранку раз на тиждень. Курс повинен тривати 30-35 хвилин. Також повинні проводитися ігри, вправи на казкову тематику, використовуватися казкові приклади, сценарії та образи в повсякденній діяльності дітей дошкільного віку, організовуватися рольові ігри, драматичні ігри, лялькові вистави за мотивами казок, у тому числі казкових сюжетів, фізкультурні хвилинки та ін. (додаток Е, Ж, И, К, Л, М, Н).

У роботі з казкою дітям можна пропонувати проблемне завдання, де не може бути одного правильного рішення. Наприклад:

1. Переплутати сюжет і героїв, а дітям запропонувати виплутатися із ситуації яка склалася.

2. Змінити характер героя.

3. Ввести нового героя в знайому казку. Що зміниться в сюжеті?

4. Скласти казку на новий лад.

5. Придумати іншу кінцівку казки.

6. Скласти казку за схемою.

Усі ці завдання реалізуються за допомогою таких тем:

«У гостях у казки»

Мета: вчити дітей розв'язувати мовні завдання, обирати відповідний стиль спілкування, доречно використовувати стилістичні засоби.

«Казка заблукала»

Мета: уміти самостійно розігрувати тексти казок, називати казки, визначати характери персонажів, впізнавати героїв, порівнювати їх з назвою казки.

«Стара казка на новий лад»

Мета: розвивати бажання дітей придумувати свій варіант, не дублюючи розповіді товаришів. Дітям пропонують не тільки мовленнєві, а й художні

завдання: намалюємо казку, створимо мультфільми, з допомогою нетрадиційних технологій (озвучуються знайомі казки, ілюструються сюжети, створюються мультфільми, портрети казкових героїв).

Велике емоційне задоволення приносять розваги: «Казка кличе в гості нас», «Казковий калейдоскоп». Така робота дає змогу відмовитися від стереотипів, піти невідомим раніше шляхом. Діти вчаться переносити будь-яку ситуацію, використовувати чари фантастичних і казкових істот, розв'язувати певне завдання, виходити із складної ситуації. Непомітно для себе дитина розкриває свої потаємні бажання, поліпшує взаємини з оточуючими.

Нетрадиційна робота з казкою передбачає проведення з дошкільниками системи занять, в яких застосовується виконання дітьми творчих завдань.

Пропонуємо теми цих занять:

1. «Хто знає більше казок». Творче завдання: колективне складання нової казки.

2. «Відгадай казку за загадкою». Творче завдання: гра-драматизація «Впізнай героя».

3. «Допоможи колобкові». Творче завдання: придумати казку з емоціями, характерними для даного казкового героя.

4. «Казкові феї». Творче завдання: придумування нових добрих кінцівок до казок.

Ефективним і цікавим прийомом нетрадиційного розвитку творчості і мовлення є складання казок за схемами. Застосування схем-моделей спрямоване на розвиток пам'яті, уяви, творчого потенціалу дітей.

Набуті дітьми уміння наочного моделювання у складних формах є підґрунтям словесної творчості дітей.

Дітям старшого дошкільного віку пропонують на заняттях не лише користуватися готовими планами-схемами, але й створювати їх самостійно. Таке моделювання дає змогу закріпити знання дітей про структуру казки і сприяє кращому запам'ятовуванню послідовності дій у ній. Діти вчаться самостійно зображувати не лише героїв або предмети, але й рух-стрілочкою та

малювати схеми до окремих епізодів. Потім діти переказують ці епізоди, використовуючи свої власне створені схеми.

Слід починати розвивати зв'язну мову 6-річних дітей, створюючи розвивальне середовище в групі. Потрібно створити куточок розвитку мови, який наповнений книжками з картинками, екранізаціями, книжками-іграшками, ілюстраціями та казками. Таке різноманітне книжкове середовище стимулюватиме самостійну пізнавальну діяльність дітей, розвиватиме їхню мову, розвине бачення та поступово виховуватиме вміння орієнтуватися в книжкових матеріалах. У цьому куточку педагоги повинні навчати ігор і вправ, казкових діалогів.

Можна створити альбоми за участю дітей та батьків, наприклад: «Моя улюблена казка», «Мій улюблений казковий герой»; казкові ілюстрації: «Сестричка Лисиця та Вовчик-братик». Періодично потрібно поповнювати бібліотеку новими народними казками та авторськими оповіданнями, створювати цикл казок для мовного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Наступним кроком є створення системи, в якій обов'язковим елементом має бути казка. Необхідно використовувати казки на повсякденному занятті, а також включали їх в інші види діяльності.

На нашу думку, така система роботи повинна викликати позитивну тенденцію щодо підвищення рівня розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

Для перевірки ефективності такої роботи слід використати ті ж діагностичні матеріали, що й на етапі детермінації.

Цілеспрямований та систематичний розвиток зв'язного мовлення та систематичні заходи використання казок у навчальному процесі, на нашу думку, повинні сприяти покращенню мовленнєвого розвитку дітей, особливо, зв'язного мовлення дітей.

ВИСНОВКИ

Нами було вивчено стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії; уточнено зміст понять «комунікативна компетентність».

Проаналізувавши наукову літературу, можемо стверджувати, що проблема розвитку комунікативної компетентності дітей 6-го року життя досліджувалася як класиками наукової думки так і сучасними науковцями в різних аспектах: психологічному, психолінгвістичному, лінгвістичному, педагогічному, лінгводидактичному.

Питання розвитку комунікативної компетентності у дошкільників розглядалось у працях таких науковців як А. Богуш, Т. Піроженко, І. Луценко, Н. Гавриш, В. Костомарова та ін.

Під комунікативною компетентністю науковці розуміють цілісне, інтегративне, психічне утворення, що визначає ефективність спілкування. Комунікативна компетентність дітей дошкільного віку визначена Базовим компонентом дошкільної освіти як комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування, стриманість у спілкуванні, культура мовленнєвої комунікації. Комунікативна компетенція передбачає сформованість усіх видів мовленнєвої компетенції. Структурними компонентами комунікативної компетентності є: комунікативні знання, комунікативні уміння і комунікативні здібності.

На основі узагальнення наукових джерел визначено критерії та показники рівнів сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Нами було розглянуто казкотерапію як засобу розвитку мовлення дітей, обґрунтовано вплив казкотерапії на формування комунікативної компетентності дошкільників. Підібрані методи і принципи роботи з казкотерапією пропонуємо застосовувати в освітньому процесі з дітьми

старшого дошкільного віку з метою розвитку мовлення.

Ми вважаємо, що казки повинні займати постійне місце в навчальному процесі та використовуватися в розвиваючих курсах у різних частинах навчальної програми. Впровадження в освітній процес технології моделювання казки сприяє розвитку пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, творчого мислення, уваги, уяви, пам'яті, стимулює розвиток мовних навичок.

Вважаємо, що під час прослуховування казок діти виявлятимуть особливу внутрішню активність, ніби перебуваючи учасниками описаної події. Казки – це універсальний інструмент розвиваючого навчання, який дає змогу дітям вийти за межі безпосереднього сприйняття та занурити їх у можливі світи з широким спектром моделей поведінки людей, орієнтуватися серед них, створити багате й різноманітне мовне середовище. Ми переконані, що можна використовувати казки у навчальному процесі для корекції мовлення дітей, подолання власних страхів і надмірної тривоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієва Т. А. Як дитина сприймає художню літературу. *Дошкільне виховання*. 2015. № 6. С. 79-84.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 1990. 126 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 2. С. 10-37.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 342 с.
5. Березовська Л. І. Розвиток творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників в ігрових казкових ситуаціях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Одеса, 2004. 220 с.
6. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. Запоріжжя : Просвіта, 2000. 216 с.
7. Богуш А. М. Мовленнєва компетенція дошкільника як лінгводидактична проблема. *Розвиток творчих здібностей дітей засобами мовлення* : зб. наук. праць. 1998. Вип. 11. С. 5-16.
8. Богуш А. М. Розвиток українського мовлення у дошкільників. Київ : Освіта, 1991. 178 с.
9. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі : монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. 392 с.
10. Богуш А. М. Трифонова О. С. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія. Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. 272 с.
11. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Київ : Освіта, 2004. 376 с.
12. Васьківська Г. О. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк,

2016. № 1. С. 33-38.

13. Вашуленко М. С. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності. *Дитячий садок*. 2004. № 20. С. 10–13.

14. Гавриш Н. В. Де беруться казки. *Джміль*. 2001. № 1. С. 3-7.

15. Гавриш Н. В. Методика стимулювання мовленнєвої активності дошкільнят у процесі ознайомлення з художнім словом. *Наука і освіта*. 2002. № 1. С. 144-148.

16. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці. Донецьк : ТОВ «Лебедь», 2001. 218 с.

17. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному дитинстві : дис ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Південноукраїнський держ. пед. ун - т ім. К. Д. Ушинського. Київ, 2002. 438 с.

18. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення : методичний посібник для вихователів. Донецьк : Лебедь, 1999. 170 с.

19. Гавриш Н. В. Художньому слову – гідне місце в освітньому процесі. *Дошкільне виховання*. 2006. № 3. С. 15-19.

20. Гавриш Н. П. Пізнавальні діалоги з дошкільниками. *Вихователь-методист*. 2009 № 2 С. 46-49.

21. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>.

22. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психологічний та лінгвістичний аспекти : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ : Фенікс, 2003. 300 с.

23. Калуська Л. В. Життя з казкою, або казка навчає, розвиває, виховує: зі зб. дидактикометодичного матеріалу (за казками В. Сухомлинського). *Дитячий садок*. 2005. Липень (Чис. 25/26). С. 2-56.

24. Короткова Н. Я. Художня література в освітній роботі з дітьми старшого дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. 2001. № 8. С. 34-41.

25. Крайнова Л. В. Розвиток діалогічного мовлення двомовних дітей через творче опрацювання української казки. *Наука і освіта*. 2002. № 1. С. 144-

148.

26. Курінна С. М. Гумористичні розповіді і казки дітей за власними малюнками *Наука і освіта*. 2002. № 6. С. 108-111.

27. Фесюкова. Л. Б. Виховання казкою: для роботи з дітьми дошкільного віку. Харків : Фоліо, 1997. 464 с. 64

28. Леушина А. М. Розвиток зв'язного мовлення у дошкільника. Хрестоматія по теорії й методиці розвитку мови дітей дошкільного віку. Харків : Освіта, 1999. 532 с.

29. Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дітей дошкільного віку. Одеса : ПНЦ АПН України-СВД М. П. Черкасов, 2005. 320 с.

30. Максаков О. І. Чи правильно говорить ваша дитина. Харків : Освіта, 1991. 160 с.

31. Маліновська Н. В. Формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку засобами казки. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету* : зб. наук. пр. Рівне : РДГУ, 2011. Вип. 1 (44). С. 198-201.

32. Методика роботи з українською казкою в дитячому садку / Л. А. Шик та ін. Харків : Фоліо, 2019. 223 с.

33. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 152 с.

34. Подліна С. В. Розвиток мовленнєвої компетенції *Заклад дошкільної освіти*. 2019. № 1. С. 5-10.

35. Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник / за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.

36. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ : Рад. школа., 1978. 264 с.

37. Сухомлинський В. О. Шлях до серця дитини. Київ : Молодь. 1977. 132 с.

38. Фесенко Л. І. Українська казка в дитячому саду. *Твори для дітей і про дітей у вітчизняній і зарубіжній літературі* : матеріали доповідей обласної

міжвузівської науково-практичної конференції (11-15 травня 1991 року). Одеса, 1991. С. 66-68.

39. Фесенко Л. І. Українська народна казка як засіб розвитку зв'язного монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Південноукраїнський педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 1994. 176 с.

40. Черезова І. О. Комунікативна компетентність як інтегральна якість особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон, 2014. Вип. 1. С. 103-107.

41. Шорохова О. А. Граємо в казку. Казкотерапія і заняття з розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Харків : Освіта, 2008. 208 с.

42. Юрченко М. Л. Гармонійно розвиваємо дошкільника через казку. *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2004. Листопад (№ 21/22). С. 51-53.

ДОДАТКИ

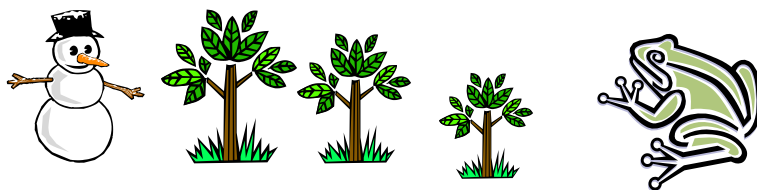
Додаток А

Інноваційні методи роботи з казкою за Л. Фесюковою

1. Складання казки з опорою на ілюстрації та картинки (2-4 картинки, які послідовно розкривають дії персонажів, починаючи з традиційного: «Жив-був...», «Одного разу...».)

2. Придумування казки по незвичайній картинці (фантастичній, загадковій, переплутаній, наприклад, Червона Шапочка і вовк з мисливцем на дереві).

3. Складання казки по говорячому малюнку.

4. Зміни кінець знайомої казки.

5. Метод «А що потім?» (Н-д, Як живе коза і 7 її козенят після пригоди з вовком?).

6. Спільне вирішення проблемного запитання до казки (наприклад, А якби ні піч, ні яблунька не допомогли б дівчинці – що їй робити, щоб урятуватися самій і врятувати братика? (казка «Гуси-лебеді»).

7. Метод вирішення протиріч (Н-д, Що допоможе принцесі позбавитись від горошини і спокійно заснути? (перетворити горошину на кусочок льоду, який під теплими перинами розстане).

8. Зміна ситуацій в знайомій казці (Наприклад, А давайте зробимо так, що коли Попелюшка втікала від принца, то загубила не туфельку, а щось інше (методом проб і помилок вибрати найкращий варіант і кінцівку).

9. Казка про самого себе

10. Метод «Придумування коротких історій» (Наприклад, Скласти коротку історію про Півника, але казкову). Вчимо дитину мислити і говорити гарно, але логічно, коротко.

11. Моделювання казок (Орієнтуючись на символи, кружечки, трикутники, квадрати та ін., діти повинні відгадати, про яку казку піде мова, або за цією ж моделлю скласти свою казку).

12. Складання казки за предметно-схематичною моделлю (Скласти щось цікаве, н-д, про хвору дівчинку і ці предмети...).

13. Складання казки за схемою (яка не нагадує ні однієї з казок, де діти ототожнюють дані схематичні зображення з якимось предметами. Наприклад, ламана лінія – їжачок, пряма лінія – доріжка, овал – озеро і т.д. Діти вчаться складати казку про їжачка, який біг собі по доріжці, і що могло бути з ним далі).

14. Метод переплутанки (Вихователь спеціально змінює епізод або дії якогось героя добре знайомої дітям казки. Діти тут же виправляють вихователя: «Не Жовта шапочка, а Червона...», «Не в гості до тьоті, а до бабусі»).

15. Метод «біном фантазії» (Вихователь пропонує дві несумісні картинки, н-д, котик і сумка, і просить скласти про них казку).

16. Казка, але по-новому (Береться за основу стара казка, але її герої наділяються протилежними якостями).

17. Метод «салат з казок» (Поєднання кількох знайомих казок в одну з орієнтацією на наочність або без неї).

18. Метод «казка-калька» (Головні герої казки залишаються, але попадають в зовсім інші обставини - фантастичні, неймовірні).

19. Казка від ключового слова (Н-д, «Привіт», «Жили-були», «Якось», «Одного разу» і т.д.).

20. Складання фантастичних історій (з відкритим кінцем). (Н-д, «...А

третій подорожній сказав таке...»).

21. Складання казкових історій про фантастичні країни (Тілі-тілі-тляндія, Мультляндія, Тралівандія і т.д. Дітям пропонується розповісти про ці країни за планом вихователя: Хто живе в цій країні? На чому там їздять? Що їдять? Як нам туди потрапити? Що звідти привезем?).

22. Експерименти в казках (в яких кінець казки вчить відповідати злом на зло або бути байдужим, а діти вчаться придумувати свій кінець так, щоб добре стали жити всі: дідова і бабина дочка, лисиця і журавель, вовк і козенята і т.д.)

23. Казка з продовженням.

24. Метод «Якби я був чарівником...»

25. Казка про побутові предмети (Спочатку вихователь пропонує відгадати загадку про предмет, тоді діти складають про нього казку).

26. Казка від віршика (зміст якого пропонується продовжити, н-д, «Наша Таня гірко плаче». Що могло бути далі?).

27. Казка від потішки (кричали, заклички, мирилки, лічилки, загадки, скоромовки).

28. Казка із знайомими героями при нових обставинах (Наприклад, Колобок потрапляє у дідову рукавичку; Попелюшка зустрілася з Червоною Шапочною і т.д.).

29. Казка від фантастичного явища (Н-д, З крану на кухні побіг мандариновий сік; із хмари почав падати ізюм та ін.)

30. Випадкові казки (із реальних випадків життя, н-д, Дівчинка впала з дерева... Що було далі?).

31. Кольорові казки (Діти складають казку одного кольору, н-д, «жовту». Отже, у ній повинні зустрічатися герої та предмети лише жовтого кольору).

32. Серіал у казці (Долюбимих казок (це перша серія) скласти другу, третю, четверту серію).

33. Казка від смішного запитання (Наприклад, Що можна побачити із закритими очима? Про це і казка).

34. Казка про улюблену іграшку (Жила-була...).

35. Казка про мандрівки (за ключовими предметами, н-д, сірники, ніж, палатка, шнур, аптечка, чай).
36. Казка від перетворень (дитини в kota, метелика, квітку тощо).
37. Аналогічні казки (Дітям пропонується придумати аналогічну казку, наприклад, до «Рукавички»).
38. Казка за комічними малюнками (три-п'ять малюнків з книжок-розмальовок, власних малюнків).
39. Казки з середини (додумування середини казки за відомим початком і кінцем).
40. Казка від слідів (людини, ведмедя, котика, сороки, зайчика та ін.)
41. Казка за крапками (Вихователь пропонує дитині з'єднати крапки до отримання образу, н-д, зайчика, і скласти далі про нього казку).
42. «Не» і нова казка (Наприклад, «Спекла баба не колобок... Котиться не колобок, а назустріч йому не зайчик і т.д.»).
43. Колективна казка (Діти по черзі дістають з коробки по одній картинці, за якою починають, а потім продовжують складати казку).
44. Сімейна казка або Казка нашої групи (В цій казці задіяний один і той самий герой, наприклад, хом'ячок Мурзик. Кінець такої казки відкритий, і до нього діти повертаються мало не щодня).
45. Казка від лічилки.
46. Казка від загадки.
47. Казка від фразеологізму.
48. Казка від задачі.
49. Рятувальні ситуації в казках.
50. Казки зі сміття.
51. Казка про чудовиськ.
52. Казка за змішаними образами.
53. По слідах казки.
54. Казка від прислів'я.

Додаток Б

Переказ оповідання В. Сухомлинського «Лялька під дощем»

Читання оповідання вихователем

Зіна вкладалася спати. А надворі почалася гроза. Гримів грім, з-за Дніпра насувались чорні хмари. По залізному даху зашумів дощ. Блиснула блискавка, на мить стало ясно, як удень. Зіна побачила: на подвір'ї стоять калюжі води, йде дощ.

– Ой горе, що ж це таке? – на лавці, під дощем, лежить її лялька Зоя. Вона забула Зою на лавці. Як же це трапилось? Як же вона не згадала про Зою, лягаючи спати, як же вона не подумала про неї, коли почалася гроза? Від цих думок Зіні стало важко, і вона заплакала. А ще важче було від думки про те, що на лавці лежить під холодним дощем її Зоя... Зіна встала з ліжка, тихо відкрила двері, побігла на подвір'я. Дощ миттю змочив її сорочечку. Вона підбігла до лавки, взяла Зою, пригорнула її до грудей. Коли Зіна відкрила двері, мама включила світло й широко відкритими від страху очима дивилась на порожнє ліжко. Побачивши Зіну з притуленою до дитячих грудей лялькою, мама перевела дух. Вона зняла рушник, витерла Зіну, переодягла в суху сорочечку. Давши рушник, сказала:

– Витри ж і Зою... Як же це ти її забула на лавці?

– Ніколи більше цього не буде, матусю...

Бесіда за оповіданням:

1. Як змінилася погода з настанням грози?
2. Кого забула Зіна на вулиці?
3. Що можна сказати про вчинок дівчинки?
4. Так, Зіна була неуважна, байдужа. Що відчула Зіна, побачивши ляльку під холодним дощем?
5. Чому вона заплакала?
6. Що зробила Зіна?

7. Чому вона злякалася?

8. Що можна сказати про почуття мами?

9. Так, мама переживала, хвилювалася, злякалася, розгубилася. Що мама зробила, коли побачила Зіну?

10. Чому вона так зробила?

11. Правильно, тому що кожна мама турбується про свою дитину, хвилюється за неї, доглядає її. Діти, то що ж ми можемо сказати про Зіну, яка вона?

12. Так, вона чуйна, уважна, турботлива смілива. А як би ви вчинили на місці Зіни?

У цьому оповіданні дівчинка турбувалася про свою ляльку, але в житті ми повинні піклуватися не тільки про свої речі та іграшки. Про кого ще піклуються люди? Як ви розумієте прислів'я «Друзі пізнаються в біді»? Чому не можна забувати про тих, хто потребує нашого піклування? Як називають людей, які піклуються лише про себе? Що можна сказати про людину, яка піклується про інших?

Додаток В

Закінчення казки «Хоробрий зайчик», розпочатої вихователем

Матеріали: казка «Хоробрий зайчик», ілюстрації до казки

Вихователь починає розповідати казку

У лісі жив зайчик. Одного осіннього ранку виглянув він із хатинки і побачив, що на вулиці чудова погода, вирішив погуляти. На лісовій галявині його чекали білченята та оленята. Діти вирішили піти погуляти у ту частину лісу, де ще ніколи не були. Там вони весело бавилися, бігали, стрибали. Та раптом оленя зойкнуло. Стрибаючи, воно вивихнуло свою ніжку. Звірята не знали, що робити. Стало вже темніти, настав вечір, а оленятко не могло йти додому. Друзі вирішили, що хтось повинен піти й покликати на допомогу. Зайчик запропонував білченяткові піти до села, а сам залишився із оленятком. Вони залишились удвох. Аж раптом кущі заворушилися, із-за них вийшов...

Запитання до дітей:

1. Як думаєте, хто вийшов із-за куща?
2. Що зробив зайчик?
3. Як зайчик допоміг своєму товаришу?
4. Чим закінчилася казка?

Відповідаючи на навідні питання, діти придумують власне закінчення казки.

Додаток Г

Складання розповіді за серією сюжетних картинок

Матеріали: серія сюжетних картинок «Яблуня»

Дитині пропонуються сюжетні картинки, розкладені в неправильній послідовності. Потрібно розкласти їх правильно і скласти за ними розповідь.

Приблизний зміст картинок:

1. Весна. Хлопчик і дівчинка прийшли подивитися яблуню, що квітне.
2. Чи дозріли яблука на дереві?
3. Яблука росли високо. Хлопчик заліз на дерево і нахилив гілку з яблука, а дівчинка їх зривала. Які яблука: великі чи малі, червоні чи зелені?
4. Діти зібрали повні кошики яблук і пішли додому.

Додаток Д

Складання описового оповідання про свійських тварин з використанням ілюстрацій

Матеріали: ілюстрації із зображенням свійських тварин.

Вихователь пропонує дитині поїхати у гості до бабусі у село і розповісти про тварин, дотримуючись плану.

Питання:

1. Твоя бабуся живе у селі, як її звати?
2. Які є свійські тварини у бабусі?
3. Де тварина живе?
4. Як називаються дитинчата тварини?
5. Яку користь людині приносить тварина?

Додаток Е

Конспект заняття з художньої літератури для дітей старшої групи (за мотивами твору В. О. Сухомлинського «Дівчинка та Ромашка»)

Тема: «Радісним життя стає, якщо друг у тебе є»

Мета: познайомити дітей з твором видатного письменника В. О. Сухомлинського; вчити уважно слухати, розуміти та усвідомлювати зміст художнього твору та здійснювати елементарний аналіз; стимулювати інтерес дітей до імпровізації-інсценування епізодів твору; формувати навички інтегрувати елементи образних рухів; удосконалювати уміння пригадувати прислів'я за допомогою схем, розуміти їх та пояснювати їх прихований зміст; вчити брати участь у бесіді. Розвивати вміння ідентифікувати почуття та вчинки персонажів із власними; увагу, пам'ять, зв'язне мовлення та здатність робити висновки та власні судження. Виховувати дружні взаємовідносини та товариськість.

Матеріал: портрет В. О. Сухомлинського, таблиці-схеми (прислів'я), картки із зображенням квітів.

План заняття

1. Організаційний момент

Вихователь пропонує дітям утворити коло.

«Здрастуйте!» – мовлю за звичаєм.

«Доброго дня вам!» – кожному зичу я.

«Доброго дня вам!» – людям бажаю.

«Доброго дня вам!» – гостей всіх вітаю.

Діти, привітайтеся з нашими гостями.

2. Основна частина

Бесіда про дружбу:

- Дітки, а чи є у вас друзі?

- Як ви розумієте, що таке дружба?

- Як ви вважаєте, чи важко бути справжнім другом? А для чого це потрібно?

- Як треба відноситися до людей, щоб у тебе з'явилися друзі?

(Вихователь пропонує дошкільнятам зайняти свої місця за столами.)

- Сьогодні я хочу познайомити вас з новим художнім твором в якому розповідається якраз про дружбу. А написав його відомий вам видатний письменник. (Вихователь демонструє портрет В. Сухомлинського – діти впізнають та називають його).

- Так, дійсно, це – Василь Олександрович Сухомлинський. А твір який я вам прочитаю називається «Дівчинка та Ромашка» (Читання педагогом твору)

В. О. Сухомлинський «Дівчинка і ромашка»

Ласкавим сонячним ранком дівчинка вийшла погратись на зеленій галявині. Раптом чує: хтось плаче. Прислухавшись, дівчинка зрозуміла, що плач долинає із галявини, де лежить великий камінь. Камінь не дуже великий, але міцний. Дівчинка запитує: «Хто там плаче під каменем?»

- Це я ромашка, – долинув голос, визволи мене з-під каменя. Відкинула дівчинка камінь і побачила ніжне стебло Ромашки.

- Спасибі тобі, Дівчинко – сказала Ромашка, розправивши плечі і вдихнувши на повні груди повітря. Ти визволила мене від Кам'яного Гніту.

- А як же ти потрапила туди?

- Обдурив мене Кам'яний Гніт, – відповіла Ромашка. – Була я маленьким ромашковим насіннячком. Восени шукала прихистку. Дав мені його Кам'яний Гніт, пообіцявши оберігати від холоду і спеки. А коли мені захотілось побачити сонечко, він ледве не задушив мене. Я хочу бути твоєю, Дівчинко.

Дівчинка приходила до Ромашки і вони разом зустрічали Сонечко.

- Як добре бути твоєю, Дівчинко!

А коли б ти виросла в лісі чи край дороги? Коли б ти була нічия? – спитала дівчинка. Я б умерла з горя, – тихо промовила Ромашка.

- Але нічийіх квітів не буває. Вони завжди чийсь. Ось та Вогняна Маківка – вона товаришує з сонечком. Сонечко шепоче їй: «Ти моя, Вогняна Маківко».

Я чую цей шепіт, потім сходить Сонечко і Маківка розкриває пелюстки. А ось Васильок – друг Весняного Вітру. Він найпершим щоранку прилітає до Василька будить його і шепоче: «Прокидайся!». Квітка не може жити, коли вона нічия.

Запитання до обговорення:

1. Як же називається твір? («Дівчинка та Ромашка»)
2. Як ви гадаєте, це оповідання чи казка? Чому? (Оповідання. Тому, що у ньому дівчинка та ромашка розмовляють, а насправді такого не буває.)
3. Як ви думаєте, чи бувають нічії звірі, птахи, квіти? Коли це буває? (Відповіді дітей)
4. Чи можна вважати Дівчинку другом для Ромашки? Чому? (Можна. І дівчинці і ромашці було добре разом.)
5. На вашу думку, чи можуть рослини або тварини дружити з людиною? (Відповіді дітей.)
6. Розкажіть про свою дружбу з рослиною або твариною.
7. Так, дійсно, дружба – це дуже добре. Давайте з вами пригадаємо прислів'я про дружбу.

Педагог використовує схеми на допомогу дітям, вихованці пригадують прислів'я та пояснюють їх значення.

Прислів'я про дружбу: *«Людина без друзів, що дерево без коріння»; «Ми з тобою, як риба з водою»; «Скарб не друг, а друг – скарб»; «Дружбу за гроші не купиш»*

Педагог пропонує дітям вийти на килимок та перетворитися та побути маленькими акторами. Розігрування епізодів:

1. Чим починається казка?
2. Покажіть, який настрій був у Дівчинки, коли вона йшла на галявину. Як вона йшла, покажіть.
3. Що почула Дівчинка? Що запитала, яким голосом? («Хто там плаче під каменем?» Здивовано.)
4. Як відповіла ромашка Дівчинці? (При потребі, педагог зачитує фразу із

тексту, діти відтворюють її: «Це я ромашка, – долинув голос, визволи мене з-під каменя» Сумно.)

5. Який настрій був у Ромашки, коли вона росла під каменем? (Сумний, пригнічений, вона плакала)

6. Що ж сталося між Дівчинкою та Ромашкою? (Вони подружилися. Стали товаришками.)

7. Що казала Ромашка Дівчинці, коли вони зустрічали сонце? («Як хороше бути твоєю, Дівчинко!» Радісно.)

8. Що, яким голосом відповіла Ромашка, коли Дівчинка запитала її, що було б, якби вона була б нічия? («Я б умерла з горя, – тихо промовила Ромашка.»)

9. Якими словами автор закінчує казочку? («Квітка не може жити, коли вона нічия.»)

10. А зараз, давайте пограємо: перетворимося на маленькі квіточки.

Психогімнастика «Квіти»

«Ранній ранок, квіти сплять, їх голівки опущені»

(Діти сидять навпочіпки, притиснувши голову до колін).

«Галявину осяяли перші промені сонця. Квіти прокидаються, розправляють пелюстки, тягнуться до сонечка. Тепло, добре, квіти радіють сонячному ранку»

(Діти стають навшпиньки, тягнуться руками вгору).

«На листочках квітів роса. Квіти струсили росу і, озирнувшись на всі боки, побачили сусідів-квіточок. Покивали голівками, привіталися»

(Діти струшують руки, повільно повертають голову вправо-вліво).

«З озера подув легкий вітерець. Пограв з квітами і полетів»

(Діти піднімають руки над головою, нахиляють корпус вправо-вліво).

«Солнце припікає. Захотілося квіточкам пити. Стали вони тягнутися корінцями до підземних вод. Попили, розправили листя, розкрили пелюстки ширше»

(Діти по черзі виставляють ноги вперед, в сторони, назад, торкаючись

підлоги носками).

«Але ось сонечко сідає. Настав вечір. Квіти засинають. Опустили голівки, заснули»

(Діти присідають навпочіпки, опускають голову на коліна).

Дидактична гра «З ким товаришують квіти?»

(Діти стають у коло, кожний тримає картку з квіткою. Всі вони – різні квіти. Вихователь запитує кожну «квітку» по колу, що їй дарує друг-вітерець (друг-дощик, друг-сонечко, друг-людина, друг-дерево). Наприклад, друг-вітерець дарує свіжість, танець, казку про вітер, ласку і т.д.).

3. Заключна частина

- Пригадайте автора художнього твору, що я вам читала.
- Як називається художній твір? Це казка чи оповідання?
- Чи сподобалася вона вам? Чим?
- Що хотів автор нам сказати?

Вихователь закінчує заняття віршованими рядками: «Якщо друг у тебе є, життя радісним стає. Разом можна все зробити, тож без друга не прожити!»

Додаток Ж

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку

«Лисичка-сестричка та сірий вовк»

Тема: читання народної казки «Лисичка-сестричка і сірий вовк»

Мета: ознайомити дітей з казкою, допомогти відчувати її гумор; учити переказувати, виховувати любов до народної казки.

Матеріали: ілюстрації до казки, використання телевізора, обладнання до української народної «лисичка»,

Хід заняття

Любі малята, казка, яку ми будемо читати, ви зараз повинні відгадати з таких загадок:

В темнім лісі проживає,

Довгий хвіст пухнастий має.

Їй на місці не сидиться.

Як зовуть її?

(Лисиця)

Лиходій і забіяка,

Дуже схожий на собаку.

Він з'явився – ліс замовк...

Це лихий і лютий...

(Вовк).

Читання казки.

Лисичка-сестричка і Вовк-панібрат

Були собі дід та баба. От раз у неділю баба спекла пиріжків з маком, повибирала їх, поскладала в миску та й поставила на віконці, щоб прохололи. А лисичка бігла повз хатку та так нюхає носом; коли чує – пиріжки пахнуть. Підкралася до вікна тихенько, захопила пиріжок моторненько та й подалась. Вибігла на поле, сіла, виїла мачок із пиріжка, а туди напхала сміттячка, стулила його та й біжить.

От біжить, а хлопці худобу женуть.

- Здорові були, хлопці!

- Здорова, лисичко-сестричко!

- Проміняйте мені бичка-третячка за маковий пиріжок!

- Де ж таки, бичка за пиріжок!

- Та він такий солодкий, що аж-аж-аж!.. Таки знайшла одного, – проміняв.

- Глядіть же, – каже, – хлопці, не їжте пиріжка, аж поки я зайду в ліс.

Та й побігла і бичка гоном погнала. Ті почекали, поки вона сховалась у лісі, тоді до пиріжка, – аж там сміттячко...

А лисичка тим часом пригнала бичка у ліс, прив'язала його до дуба, а сама пішла рубати дерево на саночки. Рубає та й приказує:

- Рубайся, деревце, криве й праве! Рубайся, деревце, криве й праве!

Нарубала дерева, зробила саночки, запрягла бичка, сіла та й їде. Аж біжить вовк-панібрат.

- Здорова була, лисичко-сестричко!

- Здоров, вовчику-братику!

- А де це ти взяла бичка-третячка та саночки?

- Та де ж? Бичка заробила, саночки зробила та й їду.

- Ну, то підвези ж і мене!

- Куди я тебе візьму? Ти мені й саночки поламаєш.

- Ні, не поламаю, я тільки одну лапку покладу.

- Та клади вже, ніде тебе діти.

От вовк і поклав лапку. Від'їхали трохи, вовк і

- Покладу я, лисичко-сестричко, і другу лапку.

- Е, вовчику-братику, ти мені санки поламаєш.

- Ні, не поламаю.

- Ну, клади!

Вовк і поклав. їдуть, їдуть, коли це – трісь!

- Ой лишечко, – каже лисичка, – санки тріщать.

- Та ні, лисичко-сестричко, то в мене кісточка хруснула.

Ну, дарма, – їдуть... А вовчик знову:

- Покладу я, лисичко-сестричко, і третю лапку.

- Та де ти її кластимеш? Та ти мені зовсім санки поламаєш!

- Та ні, чого б вони ламалися?

- Та клади!

Тільки поклав, а саночки знову – трісь-трісь!

- Ей, вовчику, саночки тріщать! Злазь, бо поламаєш!

- Та де там вони тріщать! Що ж бо ти, лисичко-сестричко, вигадуєш? То я горішок розкусив.

- Дай же й мені!

- Так останній. Проїхали ще трохи.

- Ой, лисичко-сестричко, сяду я й увесь!

- Та куди ти сядеш? Тут ніде тобі й сідати!

- Та я зібгаюся так, що поміщусь.

- Та ти мені санки зовсім поламаєш! Чим же я тоді дровець привезу?

- От-таки, чого я поламаю? Я легенький. Сяду я, лисичко-сестричко, бо притомивсь. Я помаленьку.

- Та вже сідай, нема де тебе діти.

От він вліз зовсім у саночки, та тільки сів, а санки – трісь-трісь-трісь! Так і розсипались.

Давай тоді його лисичка лаяти:

- А щоб тобі добра не було, проклятий вовцюгане! Що це ти мені наробив?

Лаяла його, лаяла, а тоді:

- Іди ж тепер та рубай дерево на санчата!

- Як же його рубати, лисичко-сестричко, коли я не вмію і не знаю, якого треба дерева?

- А, капосний вовцюгане! Як санчата ламати, так знав, а як дерево рубати, то й ні! Кажі:

Рубайся, деревце, криве й праве! Рубайся, деревце, криве й праве!

Пішов вовк. От увійшов він у ліс та й почав:

Рубайся, дерево, криве й криве! Рубайся, дерево, криве й криве!

Нарубав, тягне до лисички. Глянула та, аж воно таке корячкувате, що й на полицю в плуг не вибереш, не то на полозок. Давай вона його знову лаяти:

- Нащо ж ти такого нарубав?

- Коли воно таке рубається!

- А чом же ти не казав так, як я тобі веліла?

- Ні, я так саме й казав: рубайся, дерево, криве й криве!

- Ну, і дурний же ти який, і до того недотепний! Сиди ж тут, бичка погляди, а я сама піду, нарубаю.

Пішла вона. А вовк сидить сам собі та так йому хочеться їсти. Почав він перекидати, що було в саночках, – ні, нема ніде нічого. Думав, думав, та й надумав: «З'їм бичка та й утечу!..» Проїв дірку в бичку, зсередини все виїв, туди горобців напустив і соломною заткнув, а бичка під тином поставив і паличкою підпер. Тоді сам навтіки. Приходить лисичка до бичка, аж у нього з боку віхоть стримить. Лисичка – хап за той віхоть, а звідтіля горобці – хррр!.. Вона за паличку, тільки прийняла її, а бичок гуп – і впав!

- Ну, стривай же ти, проклятий вовцюгане! Я ж тобі це згадаю!

Та й побігла шляхом. Біжить, коли це їде валка запізнілих чумаків з рибою. Вона впала серед шляху і ноги відкинула – притаїлась, мов нежива. Чумаки зараз її й побачили:

- Дивіться, хлопці, яка здорова лисиця лежить!

Обступили її, перевертають. Треба взяти – дітям шапочки будуть. Скинули її на задній віз і знову рушили. Ідуть попереду, а лисичка-сестричка бачить, що вони не дивляться, і давай кидати рибу з воза. Кидає та й кидає по рибиці на шлях, усе кидає... Накидала багато та нишком і зіскочила з воза. Чумаки поїхали собі далі, а вона позбирала ту рибку, сіла та й їсть. Зирк – аж і вовк-панібрат біжить.

- Здорова була, лисичко-сестричко!

- Здоров!

- А що це ти робиш, лисичко-сестричко?

- Рибку їм.

- Дай же й мені!

- Отак! Я скільки морочилась, ловила – та й віддай йому! Піди сам собі налови!

- Та як же я наловлю, коли не вмію? Хоч навчи, як її ловити!

- Та як же ловити? Піди до ополонки, встроми хвоста в ополонку і сиди тихенько та й приказуй: ловися, рибко, велика й маленька! То вона й наловиться.

- Спасибі за науку!

Побіг вовк мерщій на річку, та до ополонки, та хвіст в ополонку...

- Ловись, – каже, – рибко, велика та все велика! Ловись, рибко, велика та все велика! Ловись, рибко, велика та все велика!

Не хочеться йому малої. А мороз надворі такий, що аж шкварчить! Лисичка ж бігає по березі та все:

- Мерзни, мерзни, вовчий хвосте! Мерзни, мерзни, вовчий хвосте!

А вовк:

- Що ж ти, лисичко-сестричко, кажеш?

- Та то ж і я кажу: ловися, рибко, велика й мала!

- Ану й я так: ловися, рибко, велика та все велика!

Ворухнув вовк хвостом – важко вже. А лисичка:

- Ото рибка почала чіплятися. Трохи згодом:

- Ану, вовчику, тягни!

Вовк як потяг, а хвіст уже прикипів до ополонки, – не витягне. А вона його ще й лає:

- А, капосний вовцюгане, що ти наробив?! Бач, казав: ловися, рибко, велика та все велика, – от велика начіплялася, тепер і не витягнеш. Треба ж тобі допомі дати, – побіжу покличу людей.

Та й майнула на село. Біжить селом та гукає:

- Ідіть, люди, вовка бить! Ідіть, люди, вовка бить!

Як позбігалося людей!.. Хто з сокирою, хто з вилами, з ціпами, а баби з рогачами, з кочергами! Як почали вони того бідолаху вовка періщити! А лисичка тим часом ускочила в одну хату, – нікого нема, хазяйка побігла на річку вовка бити і діжу немішену покинула. Вона взяла, вимазала голову в тісто – та в поле... Коли дивиться – вовк насилу лізе, – добре дали йому, сердешному. Вона зараз-таки прикинулася хворою, тільки стогне... А вовк побачив її:

- А, – каже, – така ти! Наробила ти мені добра, що й хвоста збувся!

А вона:

- Ой, вовчику-братику, – хіба ж то я? Хіба ж ти не бачиш, що з мене й мозок тече, – так мене побили, що й голову провалили мені. Вовчику-братику, підвези мене!

- Та я й сам нездужаю.

- Та в тебе ж тільки півхвоста нема, а мені й голову провалили. Ой-ой-ой, не дійду додому!..

- То сідай уже, що з тобою робити.

Вона злазить йому на спину, вмощується та так стогне.

Повіз її вовк. От вона їде та все приказує:

- Битий небиту везе! Битий небиту везе!

- Що ти там, лисичко-сестричко, кажеш?

- Та то я кажу: битий биту везе. А сама знов нищечком:

- Битий небиту везе! От довів він її до хатки:

- Уставай, лисичко, доїхали! Вона тоді плиг з вовка та:

- Битий небиту привіз! Битий небиту привіз! Вовк до неї, хотів її зубами, а вона в хатку та й зачинилася. Не влізе вовк. А вона ще визирає у вікно та й дражнить:

- Битий небиту привіз!

Тупцявся вовк, тупцявся коло лисиччиної хатки – не влізе.

- Не клята ж лисичка?.. Отак піддурила! Та й потяг додому.

А лисичка живе та курей ловить.

Фізхвилинка

Біжать, біжать з двору.

Біжать, біжать з двору (Крокуємо на місці.)

Гуляти, гуляти в луки: (Стрибки на місці.)

Курка-гарабурка-каки-таки, (Ляскаємо в долоні.)

Качка-поплавутка-бряки-кряки, (Тупчемо ногами.)

Гусак-водомусь-гаги-ваги, (Присідаємо.)

Індик-хрипиндюк-шулти-булди, (Лясаємо в долоні.)

Свинка-топ стоспинка-чахи-ряхи, (Тупочемо ногами.)

Коза-дерибоза-хутрі-беке, (Присідаємо.)

Баран-крутороган-чікі-брики, (Лясаємо в долоні.)

Корова-комола-тпруки-борошна, (Тупочемо ногами.)

Кінь-бриконь-ігі-віги. (Крокуємо на місці.)

Бесіда за змістом казки

1. Чи сподобалася вам казочка?
2. Про кого ця казка?
3. Чи є в цій казці добро?
4. Яке закінчення казки ви могли б запропонувати?
5. Чому вчить казка? (відповіді дітей)

Малювання за мотивами казки

Вивчення приказки

Перегляд мультфільму

Додаток И

Комплексне заняття з пізнавального розвитку та художньої літератури за творами В. О. Сухомлинського для дітей старшого дошкільного віку «З чого починається гарний день»

Мета: вчити дітей культурі спілкування (вітатися, прощатися, просити, відмовляти, пропонувати, заперечувати). Продовжувати ознайомлювати з казками та оповіданнями В. О. Сухомлинського, розуміти зміст прочитаного, оцінювати поведінку героїв; розвивати монологічне та діалогічне мовлення, фантазійне та творче мислення, уяву, міміку, жести; спонукати до рухової активності, ініціювання своїх дій; виховувати позитивне самосприйняття та світосприйняття, чемність, слухняність.

Попередня робота: читання дітям оповідань та казок В. О. Сухомлинського «Чому дідусь такий добрий сьогодні», «Черствість, байдужість», «Пробачте тату».

Матеріал та обладнання: ароматичне масло, обруч, прикрашений гірляндами, м'які іграшки, ілюстрація до оповідання «Скажи людині «Здрастуйте!», кольорові камінчики, тематичні ілюстрації до творчого завдання «Привітай людей», квіти до етюду «Сонечко і квіти»

Хід заняття

- Діти, сьогодні ми здійснимо подорож у чарівний світ казок В. О. Сухомлинського. А ввійдемо в казку ми «Чарівним коридором».

«Входження в казку» (пролізання в обруч, прикрашений гірляндами).

Використання ароматичної олії (за згодою батьків)

- Відчуйте аромат казки. Як пахне казка?
- Так, дітки, казка сьогодні пахне свіжістю, хвойним лісом...
- Діти, сьогодні я прокинулася, подивилася на сонечко та й замислилась: цікаво, а з чого починається новий день? Діти, як ви думаєте: з чого починається новий день?

Все це вірно: із сонечка, умивання, сніданку... Але давайте подумаємо, якими словами ми визначаємо прихід нового дня?

Так, ми бажаємо всім, кого ми зустрічаємо «доброго ранку!»

Давайте пригадаємо, якими словами зустрічає вас зранку матуся, бабуся, тато. Коли приходите до ясла-садка, що ви кажете друзям, вихователеві? (Доброго ранку! Добрий день! Доброго здоров'я! Вітаю вас! Привіт!).

2. Мовленнєва гра «Привітаймося»

Діти стають парами в коло, попередньо вибравши собі будь-яку іграшку. Від імені іграшки потрібно привітатися один з одним. Необхідно сказати слова привітання та щось приємне. За сигналом вихователя діти міняються парами. «Доброго дня, Зайчику! Я радий тебе бачити!», – «Доброго здоров'я, Ведмедику! Гарно виглядаєш!».

Правило: не можна повторюватися, кожного разу необхідно придумати якісь інші слова. Виграє той, хто знайде більше нових слів і чиє привітання буде найоригінальнішим.

- Діти, ви вітали одне одного не простими словами, а «чарівними». Чому ці слова в народі називають «чарівними»? Хочете дізнатися? Послухайте уважно оповідання В. О. Сухомлинського «Скажи людині «Здрастуйте!».

3. Читання оповідання.

Лісовою стежечкою ідуть батько і маленький син. Довкола тиша, тільки чути, як далеко десь стукає дятел та лісовий струмочок дзюрчить у лісовій гущині. Аж тут син побачив: на зустріч їм іде бабуся з ціпком.

- Тату, куди вона йде? – питає син.

- Зустрічати або проводити, – каже батько й усміхається.

Ось як ми зустрінемося з нею, ти скажи їй одне-однісіньке слово «Здрастуйте!».

- Навіщо їй казати це слово? – дивується син. Вона ж зовсім не знайома.

- А ось зустрінемося, скажемо їй це слово, тоді побачиш навіщо. Побачиш, що станеться. Ось і бабуся.

- Здрастуйте! - каже син.

- Здрастуйте! – каже батько.

- Здрастуйте! - каже бабуся й усміхається. І хлопчик тоді здивувався: усе довкола змінилося. Сонце засяло яскравіше. Верховіттям дерев пробіг легкий вітерець, і листя заграло, затремтіло. В кущах заспівали пташки – раніше їх не чути було. На душі хлопчика легко-легко стало.

- Чому це воно так? – питається син.

- Бо ми сказали людині «Здрастуйте!»

4. Обговорення за змістом оповідання.

1. Сподобалось оповідання?

2. Як воно називається?

3. Про кого йдеться в оповіданні?

4. Що сказав батько?

5. Чи послухався його син?

6. Як змінилося все навколо подорожніх?

7. Як можна назвати людей, які при зустрічі вітаються? (ввічливими, чемними тощо).

- Діти, скажіть мені, будь ласка, які слова ви вважаєте ввічливими?

5. Мовленнєва гра «Камінчики ввічливості»

Тепер пограємося в гру «Камінчики ввічливості»

- Ви берете із вази камінчик, беручи, розповідаєте про ситуацію, в якій ви вчинили ввічливо, чемно, як вихована дитина.

- Згадайте будь-який випадок зі свого життя, коли вам допомогла ввічливість.

- Як ви вчините, коли хтось грубо розмовлятиме з вами або з вашими друзями?

6. Вправа «Придумай приказку!»

Ми прочитали казку В. О. Сухомлинського. Чого вона нас навчає? Давайте за її змістом придумаємо приказку (Чемним будь – привітатись не забудь! Той, хто вітається, чемним називається тощо).

7. Психологічний етюд «Сонечко та квіточки»

- Діти, я буду сонечком, а ви – гарними, різнокольоровими прекрасними квіточками.

Я буду привітлива з вами, а ви повинні віддячити мені своїми личками, оченятами, щічками, усмішкою. (Розвиток міміки, жестів).

8. Творче завдання «Привітай людей!» (Метод проектування на узагальнення етичних уявлень).

- Уважно послухайте прислів'я: «У чужому домі не будь примітливий, а будь привітливий». Як ви його розумієте?

Я пропоную вам погратися в гру «Привітай людей!». Для цього вам потрібно розділитися на пари. Я роздам вам картинки із завданнями, а ви уважно розглянете їх та розіграєте за їх змістом сценку. (творче проектування ситуацій. Діалоги між привітним вихователем і вихованцем, продавцем та покупцем, водієм та пасажиром, лікарем та хворим, бабусяю та онуком тощо).

9. Підсумок заняття.

- От і дійшла кінця наша подорож у дивовижну країну казок.

- Сподобалось вам? Що сподобалось найбільше?

- Як, на вашу думку, що допомагає у житті: вихованість чи невихованість?

- Чому ви так вважаєте?

- А ви – ввічливі діти, чи ні?

- Молодці, дітки, ви звичайно, ввічливі, чемні дітки!

Додаток К

Заняття для дітей старшої групи «Сторінками українських народних казок»

Завдання: узагальнити знання дітей про різножанрові українські народні казки; вчити оцінювати вчинки героїв; продовжувати ознайомлювати зі звичаями та обрядами українського народу; розвивати творче мислення, пам'ять, уяву, зв'язне мовлення; виховувати любов до української народної казки, почуття поваги, гордості за свій народ, який має славне героїчне минуле і багату творчу спадщину.

Матеріал: електронна «Чарівна книга казок» (презентація), до українських народних казок: «Колосок», «Пан Коцький», «Солом'яний бичок», «Кривенька качечка», «Івасик-Телесик», «Котик і півник», «Коза-дереза», наголівник для кози.

Хід заняття

Вихователь запитує у дітей чи вони люблять читати і слухати казки. Так!

Сьогодні ми казку сюди запросили,

Щоб гратись, гуляти гуртом.

А казка в садочку у нас заблукала...

Давайте про це поговорим разом.

Вихователь запрошує дітей до подорожі сторінками улюблених українських казок. А допоможе у цьому чарівна книга.

(Чути стукіт у двері, заходить зайчик (герой казки «Коза-дереза»), плаче).

Вихователь і діти запитують, чому він плаче.

Зайчик: У моїй хатинці знову сидить страшний звір. (Варіанти відповідей дітей на питання: «Хто ж це може бути?»)

Так, діти, ви вірно здогадалися, це коза-Дереза. І щоб мене врятувати, потрібно виконати завдання:

Казку швидко всі впізнайте,

Всіх героїв відгадайте!

Вихователь показує презентацію «Чарівна книга казок», де зображені герої українських народних казок: «Колосок», «Пан Коцький», «Солом'яний бичок», «Кривенька качечка», «Івасик-Телесик», «Котик і півник», «Коза-дереза», презентацію супроводжує читанням уривків до кожної казки, запитує, хто сподобався з героїв, що сподобалось у казках.

Вихователь запитує у зайчика чи це коза вигнала з його хатинки і запитує у кози, чому вона сюди прийшла?

Коза відповідає:

Я коза-дереза,

За три копи куплена,

Півбока луплена,

Тупу-тупу ногами,

Сколю тебе рогами,

Ніжками затопчу,

Хвостиком замету,

Тут тобі й край!

Вихователь просить кізеньку зачекати, тому що діти виконали всі завдання і прохають звільнити заячу хатку. Коза звільняє заячу хатку і за пропозицією зайчика погратися, всі граються у народну гру «Коза-дереза».

Додаток Л

Тематика проведення літературних ігор

1. До казки Ш. Перро «Червона Шапочка».

Маленька дівчинка у лісі в небезпеці. Як захистити її від вовка? Нехай їй допоможуть чарівні чобітки. Звідки вони взялися? Можливо їй хтось їх подарував? Як використала Червона Шапочка чарівні чобітки? Складання нової казки «Чарівні чобітки для Червоної Шапочки».

2. До казки «Колобок».

Пригадайте, які звірі зустрічали Колобка? Що він їм казав? Розкажіть, як лисичці вдалося обдурити хвалькуватого Колобка? Давайте його врятуємо? Хто б йому міг допомогти? Може горобчики? Вони бачили як зустрілися Колобок і лисичка. Горобчики були друзями Колобка чи самі хотіли його з'їсти? Придумаємо нову казочку із щасливим кінцем.

3. До казки «Пан Коцький».

Пригадайте казкову історію, як Кіт був страшніший за вовка і ведмедя. Що було далі, коли зайцеві, вовкові, ведмедю, кабану вдалося втекти зі званого обіду? Що вирішив пан Коцький? Чого він пішов до чарівного лісу? Що хотів попросити у чарівника? Придумаємо казку «Пан Коцький у чарівному лісі».

4. До казки «Лисичка і Журавель».

Пригадайте, чому посварилися Лисичка і Журавель? Хто з них більше винний у сварці? Чому? Бо свідомо продовжив сварку. Нехай Лисичка і Журавель помиряться. Як це вони зроблять? Придумаємо казку «Як Лисичка і Журавель помирилися».

5. До казки «Ріпка».

Пригадайте, хто допомагав дідові тягти ріпку? Чому їй було важко витягти? Може це була не ріпка, а щось інше? Придумайте фантастичну історію про те, як замість ріпки на городі у діда виріс космічний корабель, який був схожий на ріпку. Що було, коли дід його витягнув? Придумайте незвичайну

казкову істрію.

б. «Поверни чарівні речі до казки».

Велика коробка, речі чи їх зображення (слухавка доктора Айболита, пір'ячко з півникового хвостика, колосок, червона шапочка, заячий хвостик, коржик, солома, зернятко, горошина, качечка, рукавичка, глечик). Зацікавлення дітей коробкою, пропозиція розповісти, хто загубив із казкових героїв чарівні речі по мірі їх діставання із коробки.

Додаток М

Дидактичні літературні ігри

Дидактична гра «Казковий етикет»

Мета: закріплювати правила етикету; розвивати чемність, вихованість, стриманість.

Матеріал: ілюстрації до різних казок: «Лисиця та Журавель», «Про двох жадібних ведмежаток», «Коза-дереза», «Рукавичка» та ін.

Хід гри

Вихователь пропонує дітям подорож до казкових героїв. На килимку малюнками вниз розкладені ілюстрації до казок. Діти ідуть по колу.

Діти

Казки в поле потікали,

Заблукали і пропали.

Вихователь

Сашко, швидко в поле йди,

Казкових героїв ти знайди!

Дитина, яку обирали, перевертає одну ілюстрацію і називає ту казку, яку знайшла, а також пояснює: які правила етикету порушили герої цієї казки або навпаки. Якщо дитина сама не може впоратися, решта дітей допомагають їй.

Дидактична гра «А що потім»

Мета: розвивати уяву; вчити дітей переувтілюватися, «проживати» долю героїв казок.

Хід гри

Вихователь звертає увагу дітей на те, що кожна казка завжди чимось закінчується, але можна заглянути в майбутнє казки і її казкових героїв. Діти згадують різні казки і те, чим вони закінчуються. Потім вихователь пропонує їм уявити, що може відбутися з героями названих казок далі. (Наприклад, як зміниться життя Колобка після того, як він повернеться до бабусі і дідуся; що

буде із Золотою рибкою після того, як дід із бабою знову залишаться біля розбитого корита; як складається життя Ластівки після того, як врятує Дюймовочку, тощо)

Дидактична гра «Дитинство казкових героїв»

Мета: розвивати уяву, осмислення наслідків тих інших подій; вчити дітей аналізувати ситуацію і прогнозувати результати конкретної діяльності, вчинків, реакцію оточуючих.

Хід гри.

Діти згадують різні казки, які вони знають. Вихователь звертає їхню увагу на те, що кожна доросла людина колись у минулому була теж маленькою дитиною, і пропонує уявити дорослих казкових героїв і по черзі розповідають про них, їх характер, поведінку, тощо. Наприклад, діти називають казку «Гуси-лебеді», а вихователь запитує в них: «Як ви вважаєте, яким було дитинство Баби-Яги, чому вона стала такою злою і непривабливою? Як її називали в дитинстві, в які ігри вона любила грати?»

Дидактична гра «Казки по-новому»

Мета: розвивати уяву, фантазію, творчі здібності дітей.

Хід гри

Дорослий розпитує дітей, які казки вони знають і люблять. Усі разом обирають одну з казок, і дорослий пропонує її переробити, по черзі розповідаючи її і замінюючи в кожній фразі відоме на протилежне або нове. Діти розповідають казку по черзі по колу, починає дорослий. Ось, наприклад, у що може перетворитися відома казка про Червону Шапочку: «Жив-був хлопчик, якого звали Жовтий Беретик. Покликав його якось тато і говорить: «Сходи, синку, до дідуся і віднеси йому книги та газети». Пішов жовтий Беретик, а назустріч йому ведмедик...» тощо. Дорослий нарівні з дітьми бере участь у переробленні казки і повинен стежити, щоб у всіх ключових моментах казки була перероблена, але в цілому вийшла б якась нова історія, яка моделює ситуацію, що більш-менш логічно розвивається.

Дидактична гра «Оживимо» наші казки»

Мета: поглибити знання дітей про героїв казок, їхні моральні характеристики; вчити впізнавати їх на малюнках, наслідувати їх.

Ігрове завдання: відгадати, хто з якої казки.

Правила гри: виразно відтворювати казкових героїв.

Матеріали: картки із зображенням героїв і фрагментів сюжетів різноманітних казок, заздалегідь підготовлені тексти з уривками казок, конверт, лист, лялька Буратіно, фішки.

Хід гри

Зацікавивши дітей конвертом, відкрити його. Там лист від Буратіно. Прочитати його дітям. Буратіно пише, що художник Олівець намалював казкових героїв, але не написав, з яких вони казок. А сам Буратіно здогадатися не може. Запропонувати дітям допомогти Буратінові впізнати казкових героїв.

Варіант перший. У конверті є також малюнки художника Олівця. Діти уважно їх розглядають. Хто впізнає казку, шепоче її назву на вушко Буратінові, який сидить на плечі у вихователя. За правильну відповідь Буратіно видає фішку.

Варіант другий. У кожної дитини є малюнок із зображенням фрагмента з будь-якої казки. Буратіно «читає» уривок з казок. Той, чий малюнок відповідає цьому уривкові, дарує його Буратінові. З подарованих малюнків він влаштовує виставку. Потім пропонує дітям розповісти свою казку (чи фрагмент з неї). Буратіно уважно всіх слухає, хвалить дітей, дякує за казку, видає фішки.

Варіант третій. Дитина за малюнком описує казкових героїв. Решта відгадує, хто це, з якої казки. Хто відгадав, отримує право скласти загадку-опис за своїм малюнком.

Варіант четвертий. Група дітей вибирає малюнок. Вихователь допомагає розподілити між ними ролі і розіграти уривок з казки, що зображений на малюнку (можна за допомогою іграшок, або персонажів лялькового театру) так, щоб решта дітей упізнали казку. Той, хто успішно впорався із задоволенням, може вибрати другий малюнок.

Художній матеріал:

Гуси, гуси, лебедята,

Візьміть мене на крилята

Та й понесіть до батенька,

А в батенька їсти-пити

І хороше походити.

(Івасик-Телесик)

Я-бичок-третячок,

Смоляний в мене бочок.

Мене з соломи дід зробив,

Бік смолою засмолив.

(Солом'яний Бичок)

Я по засіку метений,

Я на яйцях печений.

Я від баби втік,

Я від діда втік,

Той від тебе утечу.

(Колобок)

Мій котику,

Мій братик!

Несе мене лиса

За кленові ліса,

За крутії гори,

За бистрії води.

(Котик і Півник)

Підробив він голосок,

Став на маминім співати.

Здогадалися малята:

Вовк-не наша мати.

(Вовк і семеро козенят)

Я коза-Дереза,
За три копи куплена,
Півбока луплена.
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Ніжками затопчу,
Хвостиком замету, -
Тут тобі і смерть!

(Коза-Дереза)

Виріс цей хлопчик
З малої деревини.
У печі зміючку спік,
Сам на дерево утік.
Його гусятко врятувало,
На крилечка свої узяло.
Принесло до тата й мами
Частуватись пирогами.

(Івасик-Телесик)

Вигнав дід козу із хати,
Та й пішла вона блукати.
В зайця хатку відібрала,
Всі козу ту виганяли.
Рак козуню ущипнув –
Зайцю хатку повернув.

(Коза-Дереза)

Маленьке, сіреньке
Біди наробило,
Щось біле, кругленьке
Хвостиком розбило.
Сумує і плаче бабуся,

Дідусь витирає сльозу,
 А курочка кудкудаче:
 Я вам золоте принесу.
 (Курочка Ряба)
 На городі виростала,
 Восени велика стала.
 Дід почав усіх гукати:
 «Час красуню нашу рвати!»
 (Ріпка)

Дидактична гра «Склади нову казку»

Мета: формувати вміння оригінально, незвично сприймати казку, творчо її перетворювати, складати різні кінцівки, вводити оригінальні ситуації, змішувати кілька сюжетів в один тощо.

Варіанти:

1. Зміна ситуації: попелюшка втратила не черевичок, а перстень (бант, пісок). Рибка сама захотіла зустрітися з бабою.

2. Експерименти в казках: не злом відповідати на зло, пропагувати гуманізм, добро. Помирити лисицю й журавля, лисицю й колобка, 3-х ведмедів і Марійку...

3. Зміна казкової розв'язки: двоє жадібних ведмежаток замість сиру з'їдають таблетку від жадібності; звірята «Теремка» вирішують побудувати просторий новий будинок.

3 Я герой.

Що відбудеться, якщо героєм казки стане дитина, або герої казки прийдуть до нього в гості? (Про що розкажуть?)

4. Введення в назву казки нового об'єкта (колаж казок).

Баба яга зустріла Буратіно, а назустріч їм Колобок; Вовк, семеро козенят і трактор; Гуси-лебеді й комп'ютер; Колобок і повітряна куля.

5. Зміна місця дії.

Теремок у космосі; Козенята й Вовк на незаселеному острові; Жили були

старий зі старою в наші дні.

6. Ланцюжок подій (осмислити наслідок, прогнозувати результат).

Як зміниться життя Червоної шапочки після того, як бабусю врятують мисливці? Проаналізувати дитинство Баби Яги: у дитинстві вона зламала ногу, розлютилась. Як їй допомогти, щоб вона не була злою?

7. Фантастичний аналіз казкових героїв.

- Баба-Яга без ступи.

- Дід мороз без ціпка(торбини).

- В «3-х поросятах» - зник Наф-Наф.

8. Опорні слова.

Дітям роздати картинку із зображенням ластівки, гарбуза, kota, людожера, дівчинки – треба скласти нову казку.

9. Казка від лічилки.

«Чижик у клітці сидів...». (Одного разу бабуся погодувала чижика й забула закрити клітку...)

10. Казка від загадки.

«Чим хмаринка нижче, тим дощик ближче». (Хмаринка спускалася усе нижче, а дощу все не було. Але от...)

11. Казка від віршів.

«Зайця кинула хазяйка...» (Один перехожий раптом побачив на ослоні мокру грудочку...)

12. Від потішок.

Сорока-ворона

На припічку сиділа,

Діткам кашку варила.

(Одного разу сорока-ворона надумала зварити кашу для дітей у великому глечичку...)

13. Казки від фантастичних явищ.

Один хлопчик зменшився до малесеньких розмірів. Яке заняття після цього стало в нього улюбленим? З ким він подружив?

14. Казки по змішаних образах.

«Куровечка», «равликотигролес», «триочконосик». (Чим харчується? Де живе? Користь, шкода. Пригода, розв'язка.)

15. Казка триває, «А що потім?»

Початок після кінця: Витягли ріпку й стала її ділити. Хто їм перешкодить? Хто допоможе?

16. Казки від дивних історій.

Як посварилися чашка з ложкою; казка про лівий черевик; про камінь, носову хустку, старого собаку, про сумного кота, тощо.

17. Казки від ляпкографії.

Домалювати ляпок. Дивлячись на ляпки, бачити образи, явища, На підставі цього складати казки.

18. Серіал у казці.

Колобок на місяці; Колобок у новорічну ніч; Колобок міняє форму, Колобок-бізнесмен; Колобок у мене на гостинні.

19. Казки про фантастичні країни.

Ми в Ліліпутії, Небувандії, Видумляндії.

20. Казки від перетворень.

Я перетворююся у квітку, метелика, кота, зайця тощо. А що буде, якщо не наступить літо, весна? Пристосування звірів.

21. Казки від одного слова.

1) хлопчик – жив був на світі хлопчик, кликали його...;

2) три – три дівчинки домовилися...;

3) ліс – один раз ліс посперечався з річкою, хто з них важливіший...

22. Казки про пори року, заходи, звуки.

В одному лісі переплутали весняні заходи й осінні заходи й осінні звуки, що було потім?

23. Гороскоп і казка.

Беремо «Рак» - його якості за гороскопом приписуємо Червоній шапочці, Колобку. Далі вигадуємо надзвичайні історії колобка і Червоної Шапочки

відповідно до характерних для цього знака зодіаку.

24. Ім'я і казка.

Марина: і на ту ж букву назвати тварину (квітку, предмет, тощо)

Ведмідь: Жила-була маленька, весела дівчинка.

25. Випадкові казки.

Одного разу дівчинка впала з дерева й дала слово татові, що більше ніколи не буде лазити по деревах. Але якось вона побачила на дереві маленьке кошеня. Воно жалібно пищало, тому що немогло злізти з дерева. Дуже їй схотілося допомогти кошеняті, але й слово порушувати не можна. Як бути?

26. Казки від слова «Чому?»

Пояснити яку-небудь особливість тварини: Чому їжаки колючі? Чому в оленя роги? Чому кроти сліпі? Чому заєць косоокий?

27. У яку тварину мені хотілось б перетворитись?

Скласти казку про свої пригоди після перетворення у тварину.

28. Переказ знайомої казки.

Включити себе додатково до героїв, або замість будь-якого героя цієї казки.

29. Казка з трьома кінцями.

- Коли Буратіно брехав, його ніс збільшувався, і він розбагатів на торгівлі деревом (відпилював свій ніс і пропадав);

- Буратіно став багатим і добрим, допомагав іншим;

- Буратіно сказав неправду один раз, і все його багатство зникло.

30. Хто більше перекрутить казку.

Було в царя двадцять синів: «Пора вам іти по гриби. Візьміть по валянку, куди впаде – там гриби ростуть. Ідуть усі по одній стежці, нікуди не звертаючись...»

31. Рольові діалоги.

Придумати розмову двох казкових персонажів (про погоду, бажання, улюблену справу).

32. Кольорові казки.

«Рожева казка», «Зелена казка»

33. Складання тексту листа телеграма.

Обмін поштовими відправленнями героїв казок.

Дитячий театр

Дидактична мета: вчити дітей виділяти у творі основні події, передавати свої думки без слів.

Хід гри

Вихователь ознайомлює дітей із твором і дає завдання: показати почуте за допомогою жестів та міміки.

Наприклад, «Ріпка» – діти намагаються передати зміст казки без слів, імітуючи рухи головних героїв тощо.

Опорні слова

Дидактична мета: розвивати вміння запам'ятовувати в тексті деталі сюжету, відтворювати їх в усних переказах.

Хід гри

Вихователь дає ряд слів із недавно прочитаного твору. Наприклад: пшеничний колосок, зерно, млин, борошно, тісто, пиріжки. Діти мають назвати твір, про який ідеться, і переказати його з використанням опорних слів.

Що спочатку, що в кінці?

Дидактична мета: розвивати вміння аналізувати, вчити, запам'ятовувати послідовність подій у творі.

Хід гри

Вихователь читає уривок твору з певною подією, а діти називають ті події, що відбувалися раніше чи пізніше. Виграє команда, яка назве точний порядок подій. Наприклад: «Раптом дід побачив посеред дороги лисичку. Положив її на воза, та й поїхав додому.

- Що було до того?

- Що було пізніше?

Намалюємо мультфільм

Дидактична мета: вчити визначити головні події, які влітаються в

основний зміст твору, розрізняти головне та другорядне, розвивати вміння аналізувати й синтезувати.

Хід гри

Діти діляться на групи, отримують завдання на картках, виконують його, обмінюються думками.

Завдання: які малюнки можна намалювати до казки «Колобок», щоб діти, які її не читали, зрозуміли зміст? Виберіть серед поданих ілюстрацій найменшу кількість, за якими можна відтворити зміст казки. Виберіть із твору або придумайте підписи до ілюстрацій. У результаті виконання завдання має вийти мультфільм.

З циферблатом я дружу – зразу відповідь скажу

Дидактична мета: вчити дітей орієнтуватися в сюжеті, дати знання про жанрові особливості казки.

Хід гри

Учасники гри мають моделі циферблатів із годинниковою стрілкою. Вчитель ставить дітям запитання за змістом прочитаних творів. Відповіддю має стати цифра: діти наводять стрілку циферблата на відповідне число.

Наприклад, казка «Котигорошко»:

1. Скільки було синів у батька Котигорошка? (6)
2. Скільки діб летіла перша булава? (12 діб)
3. Яка булава підійшла хлопцю? (2)
4. Яким ударом Котигорошко вбив Змія? (3)
5. Скільки друзів було в Котигорошка? (3)

Літературний музей

Дидактична мета: закріплювати знання про жанрові особливості казки.

Хід гри

Вихователь проводить уявну екскурсію залами музею. Кожна зала отримує назву відповідно до жанрових особливостей твору. Наприклад: зараз ми побуваємо в музеї, де є Зала Казок. У цій залі виставлено чарівні предмети. Згадайтеся, кому вони належать? Яйце, рукавичка, червона шапочка,

пір'ячко, глечик, чоботи, горошинка і т.д.

Машина часу

Дидактична мета: вчити дітей визначити залежність між сюжетом і часом, у якому відбуваються події, розвивати фантазію, творчі літературні здібності.

Хід гри

Вихователь дає дітям завдання у групах. Виграє та група, яка найшвидше та найцікавіше складе найкоротший новий твір за мотивами відомого сюжету. Наприклад: уявіть собі, що події твору та герої переносяться в інший час...

- Що у творі повинно змінитися?
- Що може залишитися таким самим?
- Які події стануть неможливими?

Намалюй карту

Дидактична мета: вчити дітей розуміти думку автора твору, запам'ятовувати деталі сюжету.

Хід гри

Вихователь читає художній твір, після чого діти діляться на групи і отримують завдання – намалювати карту-схему подій. Виграє група, яка найкраще складе карту твору.

Наприклад: намалювати карту до казки «Колобок». Кольором позначити характери персонажів.

Співавтори

Дидактична мета: вчити дітей визначати залежність між елементами сюжету, запам'ятовувати їх.

Хід гри

Вихователь читає твір.

Завдання:

1. Придумай продовження твору. Які події могли відбутися в майбутньому?
2. Хто з героїв мав сильніший вплив на події? Якщо його забрати, як зміниться сюжет твору?

3. Яка з подій вплинула на подальший розвиток сюжету?

Близнюки-початки

Дидактична мета: вчити дітей розумітися на побудові твору, знаходити спільне в різних творах жанру.

Хід гри

Грати можуть як окремі діти, так і групи дітей. Вихователь дає завдання.

I варіант

Пригадайте, які казки починаються однаково. (Наприклад, «Жили собі дід та баба».)

II варіант

Пригадайте, які казки закінчуються однаково. (Наприклад, «От вам і казочка, а мені бубликів в'язочка».)

З'явився – зник

Дидактична мета: вчити визначати взаємозв'язок між присутністю героїв у творах і змінами в сюжеті, розвивати творчу уяву.

Хід гри

Після ознайомлення з твором діти працюють у групах. Кожній групі пропонується завдання:

I варіант

Уявіть собі, що в центрі подій, які відбуваються у творі, опинився персонаж з іншого твору. Чи змінюється сюжет, як розвиваються події далі?

Виграє група, яка розповість найкращий варіант казки. Наприклад, казка «Дрізд і голуб»

II варіант

Уявіть собі, що один із героїв твору за наказом чарівника зник. Чи зміниться сюжет, як розвиватимуться події далі? Наприклад: казка «Колобок» – зникла Лисичка.

Знайди мені пару

Дидактична мета: вчити дітей визначати основну сюжетну лінію, порівнювати сюжети різних творів.

Хід гри

I варіант

Вихователь пропонує дітям пригадати твори з подібними сюжетами.

II варіант

До названого твору дібрати твори з подібними сюжетами.

III варіант

Вибрати із групи творів лише ті, які мають подібний сюжет. Наприклад, виберіть серед названих твори з подібними сюжетами: «Рукавичка», «Найдорожчий плід», «Зайчикова хатка», «Залізний вовк», «Летючий корабель».

Завдання після гри:

1. Чи подібні сюжети цих казок?
2. Що є спільного в усіх казках?
3. Чим відрізняються саме ці казки?

Юний казкар

Дидактична мета: формувати уявлення про сюжет, розвивати творче уявлення про сюжет, розвивати творчу уяву та літературні здібності.

Хід гри

Прочитавши ряд творів, діти мають написати свій: одну дійову особу взявши з одного твору, другу з іншого, а хід подій відтворити, як у третьому. Наприклад, головний герой – Колобок, інший герой – Солом'яний бичок, сюжет «Кози-Дерези».

Що було перед тим? Що сталося після того?

Дидактична мета: дати уявлення про композицію, розвивати творчу уяву, формувати навички писемного мовлення з елементами фантазування.

Хід гри

Діти мають придумати і записати, що могло трапитися з героями після закінчення твору, скласти кінцівки або придумати події, які могли передувати викладеним у творі. Наприклад, «Лисичка-сестричка і Вовк-Панібрат» – Вовк помстився Лисичці за обман.

Ми автори

Дидактична мета: вчити дітей складати свої твори за законами певного жанру. Наприклад, скласти оповідання, казку, байку за сюжетом казки «Курочка Ряба» Скласти такий кінець до відомої всім історії, який би вам більше сподобався.

Казкова плутанина

«Була собі коза. У неї було троє поросят. Вирішили вони піти до бабусі та залишили козу одну вдома. У цей час прийшла лисиця. Вона запросила до себе козу на день народження. Вона частувала її кашею з молоком. З того часу лисиця та коза стали приятелями». Які казки переплуталися?

Склади казку від...

Казка від прислів'я

Короткі влучні вислови повчального характеру можуть бути прекрасним матеріалом для складання маленьких казок.

Прислів'я «За двома зайцями поженешся, жодного не спіймаєш». Наприклад: «Одного разу хлопчик – мисливець побачив двох зайців. Вони були такими маленькими...»

Казка від пісні.

Українська народна пісня «Щебетала пташечка».

Щебетала пташечка під віконечком,

Сподівалась пташечка весни з сонечком:

«Приплинь, приплинь, чаронька, весна красная,

Як легенька хмаронька в небі ясному...»

Початок казки: «Прилетіла весна на лебединих крилах до пташечки...»

Казка від лічилки.

Лічилка:

Приступаємо до гри:

М'яч один, а нас аж три.

Грав я сам і грав удвох,

А тепер пограєм втрьох.

Початок казки: А м'яч був чарівний. Добрих людей він перетворював на..., а злих на...

Казка від фразеологізму

Фразеологізм «Крокодилячі сльози».

Початок казки: Щоранку вередливий хлопчик плакав. Всі казали, що у нього крокодилячі сльози, які добряче усім набридли. Тоді його батьки вирішили...

Фразеологізм «Сім п'ятниць на тиждень».

Початок казки: У дівчинки Світланки було кожного тижня по сім п'ятниць. Щодня вони...

Продовжимо казку

Вихователь пропонує дітям домислити долю казкового героя, змінивши його характер

Вихователь: Давайте пофантазуємо та уявимо, що, наприклад, відбулося б у казці «Вовк і семеро козенят», якщо б вовк не з'їв їх і став добрим?

Вихователь промовляє дітям фрази зі знайомих казок, а діти доповнюють їх словами що є протилежними за змістом: Півник працює, а мишенята... (ледарюють).

Додаток Н

Народні рухливі ігри за мотивами казок

Веселі колобки (за мотивами казки «Колобок»)

Вихователь разом з дітьми пригадує казку «Колобок» і пропонує пограти в гру, яка б відтворювала події казки. Лічилкою визначають, хто буде Зайчиком, Вовчиком, Лисичкою та Ведмедиком. Решта дітей – веселі колобки.

На одному боці майданчика вихователь креслить коло – це хатка колобків, на іншому розміщує обручі (хатки для звірят). Звірята стають у свої будиночки. А колобки ходять по майданчику. Вихователь каже:

В лісі колобки гуляють,
Ходять, бігають, стрибають,
Комариків відганяють.

Колобки виконують різні рухи відповідно до тексту. Потім вихователь продовжує:

Колобки, тікайте,
Зайчик за деревом – поспішайте!

Колобки втікають, а Зайчик ловить їх. Такі ж слова вихователь каже про Вовка та Ведмедика. Малята тікають, а звірятко наздоганяє їх. Потім діти міняються ролями.

Вказівки до гри: діти повинні ходити та бігати в різних напрямках, не штовхаючи одне одного. Вихователь спонукає їх підходити ближче до будиночків звірів.

Ускладнення: збільшити або зменшити відстань між будиночками звірів та колобків; колобки можуть бігати лише у парах; спіймана дитина може допомагати звірятам ловити товаришів; колобки можуть оббігати певні предмети.

Спритний колобок

Вихователь за допомогою лічилки обирає Колобка, Зайчика, Вовка, Ведмеда, Лисичку. Інші діти – вболівальники.

Педагог пояснює правила гри: колобок котиться по доріжці (біжить), а на зустріч йому виходять звірі, які пропонують виконати різні завдання. Колобок виконує разом з ними рухи як змагання.

Із Зайчиком: «Хто швидше дострибає до кубиків».

Із Вовком: «Хто далі кине м'яч».

Із Ведмедем: «Хто швидше пройде по лаві».

Із Лисичкою: «Хто перший добіжить до прапорця».

Якщо Колобок переможе при виконанні першого завдання, він продовжує гру, якщо ні – обирають нового Колобка.

Вказівки до гри: при повторенні гри завдання можуть змінюватися. Колобків може бути двоє, і вони виконують завдання разом.

Дожени колобка

Вихователь за допомогою лічилки обирає Колобка, інші діти – звірі. Діти беруться за руки й утворюють коло. Колобок стає у середину, ходить і промовляє: «Я від баби утік, Я від діда утік, І від тебе утечу».

Коли Колобок промовляє останній рядок, він торкається когось із дітей і вибігає з кола. Обрана дитина наздоганяє його. Обом треба подолати смугу перешкод: пострибати з круга в круг; пробігти по лаві; пролізти під дугою.

Якщо звір не доганяє Колобка, ведучий продовжує гру, а дитина, яка виконує роль звіра, виходить з гри.

Вказівки до гри: якщо хтось із звірів наздогнав Колобка, то обирається новий Колобок. Дітей-Колобків треба змінювати через певний час.

Вовк та семеро козенят

Діти разом з вихователем лічилкою обирають Вовка, решта малят – козенята. Вихователька виконує роль Кози. Вона стоїть за накресленою лінією, навпроти неї – козенята, ніби в своєму будиночку. Вовк стає збоку, починає походжати біля будиночку козенят і промовляти: Ой ви, діточки-козеняточка, відімкніться, відчиніться. Ваша мама прийшла, молока принесла.

Після цих слів Коза промовляє: «Ой ви, діточки-козеняточка, до матері швидко прибігайте, від вовка злого утікайте».

Діти біжать до виховательки, а вовк намагається їх зловити.

Вказівки до гри: діти бігають у різних напрямках, не штовхаючи одне одного. Вовк тільки доторкується до дитини, коли її ловить. Діти починають бігти відразу після тексту.

Ускладнення: збільшити або зменшити відстань між Козою та Вовком; збільшити кількість вовків до двох-трьох. Вовк може ловити із зв'язаними очима. Замість бігу козенята стрибають. Може бути біг із перешкодами; біг по доріжках. Спіймана дитина має виконати якесь завдання (фант).

Коза-дереза

З-поміж дітей обирається Коза-дереза, яка перебуває на одній стороні майданчика у (будиночку), а інші діти – на протилежному боці. На сигнал вихователя діти гуляють по лісу, підходячи до будиночку Кози. Коза помічає дітей, проганяє їх від свого будиночку: «Я Коза-дереза, за три копи куплена, півбока луплена. Ніжками затопчу, хвостиком замету – тут тобі й смерть».

Коза виконавши емітаційні (відповідно до тексту) рухи, доганяє дітей. Той, кого вона спіймає, виконує якесь завдання (фант).

Ускладнення: збільшити або зменшити відстань між Козою та дітьми; збільшити кількість ведучих до двох. Замість бігу ввести стрибки на двох ногах або біг парами. Може бути біг із перешкодами; біг по доріжках; через кубики.

Рукавичка

Діти розподіляються на дві однакові за кількістю команди: «синьої рукавички» та «червоної рукавички». Вони шикуються в колону на одному боці майданчика, а на протилежному ставлять кошики з прапорцями за кількістю дітей в одній команді. Перші діти в обох командах – мишенята, далі – жабенята, зайчики, лисички, вовки, ведмедики.

На сигнал вихователя діти, які стоять першими, біжать на протилежний бік, беруть прапорець та повертаються до своєї команди, передаючи естафету, торкнувшись іншої дитини. Перемагає команда, яка швидше принесе прапорці до своєї «рукавички».

Вказівки до гри: вихователь стежить за дотриманням правил, аби діти не

заважали один одному.

Троє поросят і вовк

Лічилкою обирають Вовка, решта дітей - поросята. Вихователь проводить лінію, за якою поросята граються, бігають, стрибають. На відстані двох метрів від лінії розміщені обручі різних кольорів – це будиночки поросят. Між лінією та обручами розкидані кубики, кольори яких відповідають кольорам обручів. Вовк сидить на території між лінією та обручами. Вихователь промовляє слова: «Поросята граються, жують жолуді, але вечір настає, треба повертатися в будиночок. Швидко, швидко, щоб Вовк не впіймав. Біжімо!» Кого Вовк упіймав, той виходить з гри. Той із дітей, хто вскочив в обруч без кубика чи з кубиком, який не відповідає кольору обруча, теж виходить з гри.

Ускладнення: збільшити кількість вовків; збільшити відстань між лінією та обручами; зменшити кількість обручів-будиночків; Вовк ловить дітей із зав'язаними очима.

Ріпка

Вихователь розподіляє дітей на дві команди так, аби вони були орієнтовно рівними по силі. На сигнал вихователя починають тягти його - кожна команда на свій бік. Хто перетягне ріпку - переможець.

Ускладнення: замість сигналу використати музику, із закінченням якої гра припиняється, а потім відновлюється. Гру можна проводити з поступовим доповненням гравців; грати до останнього переможця (команду, яка виграє, розділяють на дві рівні по силі команди і продовжують змагання, доки не переможе один гравець).